

СЪДЪРЖАНИЕ

1. Пътят към ЕС и равностойност на първите 10 години в него
проф. Иван АНГЕЛОВ 1
2. Към въпроса за международните пари – д-р ик. Весела ТОДОРОВА 10
3. Защо България трябва да се откаже от целта за ускорено присъединяване
към еврозоната - проф. д. ф.н Кръстьо ПЕТКОВ 26
4. Процесът на глобализация има положително икономическо въздействие-
проф. д-р Ганчо ГАНЧЕВ 31
5. За икономическата политика, реиндустриализацията и ролята на
държавата - д-р ик. Петър НЕЙЧЕВ 33
6. Еврозоната: да купиш фабрика на 8 септември? - Стефан ПРОНЧЕВ 38

Пътят към ЕС и равносметка на първите 10 години в него

Проф. Иван АНГЕЛОВ

РЕЗЮМЕ

ЕС се развиваше във времето в ширина и дълбочина. От икономически еднородна общност в началото на високо развити държави с конкурентоспособни икономики, към растяща разнородност, с нарастващ брой на членовете, при наличието на общ Европейски пазар. С времето нарастваше вътрешната несъвместимост между общия пазар и икономически разнородния състав. Растеше натискът върху страните членки, особено по-слабите. Сега плащаме цената поради ниската ни конкурентоспособност на общия европейски пазар. Не е възможно нашите наскоро създадени, едва проходащи, неопитни, неконкурентоспособни компании с 5-10-15 годишна стопанска история да се конкурират успешно с компаниите от Западна Европа с 50-100 и повече годишен стопански опит, с модерни технологии, с висококвалифициран и дисциплиниран персонал, с развита разпределителна мрежа, с усвоени отдавна пазари, с престижно име и традиции.

Ключови думи: ЕС, присъединяване, цена

The road to the EU and the first 10 years' balance of being EU member

Abstract:

The EU evolved in breadth and depth over time. From an economically homogeneous community of highly developed countries with competitive economies at the beginning to growing heterogeneity, with a growing number of members, in the presence of a common European market. Over time, the internal incompatibility between the common market and the economic heterogeneous stock increased. Pressure on member states, especially weaker ones, was growing all the time. Now we pay the price because of our low competitiveness in the common European market. It is not possible for our newly-established, barely on the way, inexperienced, uncompetitive companies with 5-10-15 years of business history to compete successfully with Western European companies with 50-100 years of experience, with advanced technology, highly skilled and disciplined staff with a developed distribution network, with long-established markets, with a prestigious name and traditions.

ЕС се развиваше във времето в ширина и дълбочина. От икономически еднородна общност в началото на високо развити държави с конкурентоспособни икономики, към растяща разнородност, с нарастващ брой на членовете, при наличието на общ Европейски пазар. С времето нарастваше вътрешната несъвместимост между общия пазар и икономически разнородния състав. Растеше натискът върху страните членки, особено по-слабите. Сега плащаме цената поради ниската ни конкурентоспособност на общия европейски пазар. Не е възможно нашите наскоро създадени, едва проходащи, неопитни, неконкурентоспособни компании с 5-10-15 годишна стопанска история да се конкурират успешно с компаниите от Западна Европа с 50-100 и повече годишен стопански опит, с модерни технологии, с

висококвалифициран и дисциплиниран персонал, с развита разпределителна мрежа, с усвоени отдавна пазари, с престижно име и традиции.

Ключови думи: ЕС, присъединяване, цена

Асоциирането и присъединяването ни към ЕС датират съответно от 1995-96 г. и 2007 г. Тогавашната позиция на Института за икономически изследвания на БАН беше категорична в полза на присъединяването, понеже България нямаше друга разумна алтернатива.

ЕС се развиваше във времето в ширина и дълбочина. От икономически еднородна общност в началото на високо развити държави с конкурентоспособни икономики, към растяща разнородност, с нарастващ брой на членовете, при наличието на общ Европейски пазар. С времето нарастваше вътрешната несъвместимост между общия пазар и икономически разнородния състав. Растеше натискът върху страните членки, особено по-слабите.

1. Какви са ползите от присъединяването на България към ЕС:

- ❖ Откриваха се възможности за прилагане на европейските закони и правила на поведение в България, за ускорено догонващо икономическо развитие.
- ❖ Откриваха се възможности за получаване на милиардни средства отпредприсъединителните, структурните, кохезионните и други фондове на ЕС. Това беше единствен за онова време източник на безвъзмездни ресурси, без предварителни условия. Немалка част от тях, обаче се връщаха в съответните страни донори чрез големи хонорари за техни консултанти и проектанти, чрез доставки на машини и съоръжения от техни компании производители и т.н.)
- ❖ Откриваха се възможности да получаваме нарастващи трансфери от работещите в чужбина българи за семействата им в България. В 2016 г. те достигнаха 1,7 млрд. лв.
- ❖ Стана възможно свободното безвизово пътуване на милиони българи из европейските страни. До тогава това беше мечта.
- ❖ Откриваха се възможности за живот и работа в европейските страни - около 2 млн. души, от които близо 1 млн. работна сила.
- ❖ Откриваха се възможности за учение на десетки хиляди български студенти из Европа. Много от тях като стипендианти на съответните страни.
- ❖ Осигурено беше по-добро снабдяване на нашите магазини с потребителски и други стоки.
- ❖ Работещите там наши сънародници придобиваха по-висока квалификация, трудови и други полезни навици, които можеха да прилагат у нас, ако и когато се завърнат в България.
- ❖ Създаваше се по-голямо доверие към България като политически и стопански партньор. По-голяма стабилност и предвидимост за страната.
Ние бяхме също полезни за ЕС: по важни за тях стратегически съображения с географското си разположение близо до Русия; като пазар за техни стоки и капитали; като място за живот на техни граждани у нас при по-благоприятни климатични условия; изпращаме им квалифицирана работна сила; възможности да пренасят техни производствени мощности у нас при по-изгодни икономически условия. Ние не бяхме гости, а ставахме членове на общото семейство.

- ❖ Формираше се ново съотношение във времето между получаване и даване. Ние ще се стремим да бъдем в положението на нетни получатели, колкото е възможно по-дълго.
- 2. Какви са разходите и вредите от присъединяването на България към ЕС:**
- ❖ Ограничаваше се нашият национален суверенитет – икономически, политически (принудително участие в санкции срещу други държави; ограничен избор на вътрешна икономическа политика; ограничени възможности да решим по строителството на АЕЦ Белене; за допускане на газопровода Южен поток и т.н.).
 - ❖ Бяхме принудени да изключим преждевременно ядрените блокове в Козлодуй, въпреки подкрепата на Международната Агенция за Атомна Енергия, която гарантираше безопасността на ядрените блокове и необходимостта да правим в бъдеще свързаните с това големи разходи (за заместващи енергийни мощности, за съхраняване на отработеното гориво) и от пропуснати изгоди. Общите загуби само около преждевременното закриване на ядрените блокове са около 10-12 млрд. евро.
 - ❖ Плащаме годишен членски внос, който вече достигна 1 млрд. лв.
 - ❖ Правим големи разходи по миграционните потоци: гранични заграждения, разходи за граничен охранителен персонал, за текуща издръжка на мигранти (между 600 и 1000 лв месечно, при 330 лв. средна месечна пенсия); мигрантите създават религиозни, криминални, нравствени и други проблеми на нашата страна.
 - ❖ Понасяме загуби от огромна българска емиграция – около 2 млн. души, между които стотици хиляди с висше и средно специално образование, за чието отглеждане и образование България е правила многомилиардни разходи през годините. Вместо за нашата страна, тези хора сега работят за чужди държави. Превежданите от тях пари на роднини в България са максимум 10-15% от това, което те създават в страните, където работят.
 - ❖ Заедно със Световната търговска организация ни налагат почти пълно откриване на границите за внос и износ, при ниска конкурентоспособност, с разрушителни ефекти за нашата икономика (виж таблици 1., 2. и 3.).

Таблица 1. Производство на най-важни продукти в България

Показатели/Години	1988 г.	2000 г.	2006 г.	2015 г.
Електроенергия – млн. квч.	45133	40925	45843	47485
Цимент – млн. т.	5,4	2,2	4,1	1,8
Прокат от черни метали – хил. т.	3322	1455	2048	939
Металообработващи машини – бр.	17441	4788	4206	1696
Електрокари – бр.	47400	500	401	119
Мотокари – бр.	35100	700	942	124
Електрически двигатели – хил. бр.	1891	598	598	226
Автомат. телеф. централи– хил. линии	436	..	.x	x
Цветни телевизори – хил. бр.	124,3	2,4	x	x
Домашни хладилници – бр.	111000	17900	..	x
Автомат. домашни перални – хил. бр.	57,3	..	x	x
Азотни торове – 100% азот –хил.т.	1134,7	262,0	377,5	315

Амоняк – хил. т.	1342,4	647,3	377,5	..
Минерални торове–х.т. хран. в-во	724,1	..	275	458
Карбамид (100% азот) – хил. т.	368,1	133,4
Обувки-кожени – млн. чифта	25,8	5,7	14,6	11,6
Памучни платове – млн. кв. м.	361,7	49,8	54,6	7,8
Вълнени платове – млн. м.	45,0	4,7	9,1	2,1
Месо – хил. т.	565,6	81,9	133	155,8
Мляко – млн. л.	2509	16,7	14,7	69,9
Зеленчукови консерви – хил. т.	344	42,3	109,9	77,8
Гроздови вина – млн. л.	312,6	183,3	185,7	104,9
Плодови консерви – хил. т.	242,8	28,8	61,7	62,5
Пшеница – хил. т.	4743	2775	3302	5004
Царевица – хил. т.	1625	818	1588	2691
Растителни масла – хил. т.	171,6	101,9	81,6	95,9
Домати – хил. т.	809	410	213	122
Сирене – хил. т.	112,6	19,6	50,9	51,2
Захар – хил. т.	361	216	282	108
Ябълки – хил. т.	314	92
Грозде – хил. т.	929	449
Говеда – хил. бр.	1615	682	628	549,7
в т. ч. Крави – хил. бр.	646	434	361,2	352,5
Овце – хил. бр.	8593	2549	1635	1327,9
Разходи за научни изследв – % от БВП	3,2	0,5
Изследователи – бр.	31412	22815	20874	25484
Раждаемост – в промили	13,0	9,0	9,6	9,2
Смъртност – в промили	11,9	14,1	14,7	15,3
Детски градини – бр.	4666	3249	3331	2002

Източник: НСИ, Статистически годишници и Статистически справочници, 1989 г., 2002 г., 2008 г. и 2016 г. Към този момент (април 2017 г.) няма по-нова статистическа публикация.

Пояснение: 1988 г. е избрана като последна нормална година преди промените у нас; 2000 г. като начало на мащабни структурни промени в рамките на асоциирането ни със ЕС; 2006 г., като предшестваща официалното присъединяване към ЕС от 1 януари 2007 г., а 2015 г. е последната за която НСИ е публикувал данни за производството. В Статистическия справочник от 2016 г. са публикувани по-оскъдни данни за 2015 г., а останалите не се различават от тези за 2014 г. Числото за произведен цимент в 2006 г. поражда съмнения, но така е записано в статистическите публикации. Означенията с „х“ показват, че производството е прекратено, а тези с две точки „..“, че няма данни в статистическите публикации.

Таблица 2. Износ на най-важни стоки

Продукти/Години	1988	2000	2006	2015
Електромотори – хил. бр.	836	446,5	383,2	
Електронни калкулатори – хил. бр.	46,7	х		х
Електрокари – хил. бр.	44,7	..	х	х
Мотокари – хил. бр.	33,2	..	х	х
Електротелфери – хил. бр.	131,5	..	х	х
Трактори – броя	1717
Телефонни апарати – хил. бр.	480	5,9	8,7	3,9х
Стругове – броя	3278	818
Радиотелефони – хил. бр.	121	х	х	х
Розово масло – кг.	595
Пишещи машини – хил. бр.	143,1
Азотни торове – хил.т.	319	26,7
Калцинирана сода – хил. т.	795,2
Ориенталски тютюн – хил. т.	54,9	21,6	38,7	34,7
Яйца – млн. бр.	1266,8
Пресни зеленчуци –хил.т.	109,3
в т.ч. домати – хил. т.	78,9	0,4	0,4	4,4
Пресни плодове – хил.т.	139,2
-в т.ч. грозде – хил.т.	36,2	0,3
-в т.ч. ябълки – хил. л.	41,1	0,1
Цигари – хил. т.	73,3	4,0	2,4	16,7
Памучни платове – млн. м.	34,7	41,9	29,6	..
Кожени обувки – хил. чф.	1740	5218	7555	6135
Стер. зеленч. консерви – хил.т.	170,5	11,3	20,0	24,3
Трапезни вина – млн. литра	172,3	79,3	118,3	..

Източник: НСИ. Статистически годишници и Статистически справочници 1989, 2002, 2007 и 2016 г.

Пояснения: Както в таблица 1. Износът на стругове за 2000 и 2006 г. е даден от официалната статистика в тонове и поради това не ги използваме.

Сега плащаме цената поради ниската ни конкурентоспособност на общия европейски пазар. Не е възможно нашите наскоро създадени, едва проходащи, неопитни, неконкурентоспособни компании с 5-10-15 годишна стопанска история да се конкурират успешно с компаниите от Западна Европа с 50-100 и повече годишен стопански опит, с модерни технологии, с висококвалифициран и дисциплиниран персонал, с развита разпределителна мрежа, с усвоени отдавна пазари, с престижно име и традиции. Още по-трудно ще ни е да се конкурираме с американските компании, ако се сключи споразумението за търговия и инвестиции между ЕС и САЩ. Вместо сближаване по конкурентоспособност сега протича още по-голямо икономическо дистанциране между страните членки на ЕС. Страни като България

нямат шансове на този общ пазар в обозримото бъдеще. Това вече разбират и в Брюксел. Неслучайно приемането на нови членове на ЕС засега е преустановено за 5 години. Може би този срок ще бъде удължен.

Това се потвърждава по категоричен начин от статистическите данни. В нашето производство и външна търговия е настъпила икономическа катастрофа. В експортните ни листи вече липсват средно технологичните промишлени продукти, които произвеждахме и продавахме преди 28-30 години като член на СИВ. Още по-тревожно е, че това важи и за традиционни наши земеделски продукти. Ако в 1980 г. изнасяхме 89300 тн. домати, а в 1988 г. – 78900 тн., сега изнасяме 4400 тн. и внасяме десетки хиляди тона от съседните ни Гърция и Турция, които ги произвеждат по-евтино при по-благоприятните си природно-климатични условия. Общият европейски пазар обаче не се интересува от това. Трудно е да се намерят такива драматични стопански сривове дори в страни, преживяли военна катастрофа.

Докато преди 30 години структурата на нашия износ беше типична за средно развита европейска страна, сега тя е близка до експортните структури на много африкански страни. Някои от тях имат дори по-добра експортна структура от нашата. Делът на суровините и материалите в нашия неенергиен износ през 2016 г. е 43,8%, на потребителските стоки със що годе приемливо качество е 29,8% и на инвестиционните стоки на посредствено техническо равнище е 26,4%. Високотехнологичните стоки в износа ни са едва 3,0-3,5% (и от много години са стабилно на това ниско равнище), а нискотехнологичните – около 65%.

Таблица 3. Потребление на основни хранителни продукти на лице от домакинството

Показатели/години	1988	2000	2006	2015
Хляб – кг.	196,4	134,8	116,6	89,5
Месо – кг.	75,2	22,1	26,5	32,6
Риба – кг.	8,3	3,3	4,3	5,2
Прясно мляко – л.	195	28,9	20,8	18,5
Яйца –бр.	263	127	133	135
Плодове –кг.	109	34,6	37,8	47,6
Зеленчуци – кг.	109	57,4	64,8	68,4
Захар –кг.	35	8,4	8,4	7,0
Растителни хранителни масла – литри	22,9	13,0	15,2	13,6

Източник: НСИ, Статистически годишници и справочници, 1989 г., 2002 г., 2008 г., 2016 г.

От Брюксел ни налагат да провеждаме неолиберална вътрешна икономическа политика; прекомерни рестрикции, в резултат на което поддържахме ниски доходи, ниско потребление и забавено развитие.

Нетният баланс от досегашното функциониране на Европейския общ пазар е крайно негативен за нас и за другите източно европейски страни членки. България вече понася и ще продължи да понася още по-големи загуби, измервани с милиарди щатски долари всяка година. Това ще бъде извор на все по-големи икономически противоречия и ще подкопава стабилността на ЕС през следващите години и десетилетия.

3. Какъв е балансът между количествено измеримите ползи и загуби?

Изравняването между количествено измеримите ползи и загуби ще настъпи към 2040-2050 г. До тогава сме нетни платци. Плащаме прекомерно висока цена за ползите от членството. По-висока от това, което плащат другите източно-европейски страни, нови членки на ЕС. При по-предпазлива икономическа политика и при запазването в действие на третия и четвъртия ядрен блок в Козлодуй, това можеше да се избегне или да се смекчи значително. Българските политици обаче бяха много мекушави в преговорите за присъединяване. Липсата на осезателно подобрение в живота на хората подхранва сега силен евроскептицизъм, подозрителност и недоверие към ЕС. Чувство, че сме подведени, измамани.

4. Още по-тревожен е балансът между общите (измерими и неизмерими) ползи и загуби:

Ползите включват: пътувания, работа и учение в Европа, повече стоки в нашите магазини, безвъзмездни трансфери от европейските фондове, трансфери на семействата, ред, правила и законност и т.н.

Загубите включват:

- ❖ Допуснатият **катастрофален срив на икономиката** поради принудителното откриване за външната конкуренция, без протекция за нашите производства и наложената внезапна загуба на традиционните ни пазари, без предварителна подготовка: последствията са особено тежки за производството, износа и потреблението. Огромна е загубата на материален производствен потенциал, измервана с предполагаеми 100-150, а може би и повече милиарда лева.
- ❖ Разгърнатото мащабно **демографско обедняване (ограбване)**: изтичат стотици хиляди кадри с висше и средно специално образование (за чиято подготовка в продължение на години са правени огромни многомилиардни разходи). Те са принудени да емигрират поради липса на работа тук (масово изхвърляне на стотици хиляди хора, след закриването на хиляди предприятия) или потискани доходи в България: При БВП на човек от населението у нас 47% от средното в ЕС, доходите у нас са около 20-22% от нивото в ЕС. По паритетни стандарти средните реални доходи у нас са около два пъти по-ниски, отколкото трябва да са при нашето равнище на производителност на труда, спрямо това в ЕС, а в номинално изражение доходите са 5-10 пъти по-ниски. Свивът се дължи на внезапното лишаване на икономиката от пазари и ниската ѝ конкурентоспособност в условията на общия европейски пазар и извън него. При тези условия печелят силните икономики и губят слабите, неподготвени за конкуренцията и лишени от протекция.
- ❖ **Изтичане на генетичен потенциал**: емигриралите на Запад млади българи създават поколение в чужбина и отглеждат деца, повечето от които никога няма да се завърнат в родината на техните родители. В резултат и на това спада раждаемостта в България; влошава се възрастовата структура на населението; намалява и застарява работната сила.
- ❖ **Точното количествено съизмерване** на ползите и загубите тук не е възможно. Крайният резултат е силно негативен за България и може би възлиза на 100-150 или повече милиарда лева. За това е виновно не толкова присъединяването ни към ЕС, а погрешната, авантюристична неолиберална вътрешна и външноикономическа политика, натрапвана ни от МВФ, от Световната банка, а след това от ръководителите на ЕС и престараването на нашите правителства; толерирането на безнаказаната престъпност и корупция в процеса на интеграцията ни.

5. Тревожни са резултатите от евроинтеграцията на България, сравнени с интеграцията на други съседни страни:

- ❖ В сравнение с **другите ЦИЕ** страни членки на ЕС: С изключение на няколко задоволителни постижения (по бюджетни баланси и ниска публична задлъжнялост), резултатите от асоциирането и членството на България в ЕС са между най-неубедителните в Общността. Сравненията са направени по 12 показателя с всичките 11 източноевропейски страни – нови членки на ЕС. Изоставането на България спрямо другите ЦИЕ страни членки расте през последните 20 години. Дистанцията между България и тях сега е по-голяма, отколкото беше преди 20-5 години, в наша вреда.
- ❖ В сравнение с **Турция**: Сравнителният анализ между развитието на 11 ЦИЕ страни членки на ЕС с Турция по същите показатели за 20 годишен период (1997-2016 г.), не разкрива убедителни икономически и социални предимства в полза на източноевропейските страни членки на ЕС. Като цяло, Турция се развива по-успешно от България и достигна 53% по БВП на човек от населението, а преди 15-20 години беше след нас. Това се дължи на причини, както в страните членки, така и в ръководството на ЕС. Трудно е да се каже кои преобладават. Изводът обаче поражда въпросителни относно ефективността на функциониране на ЕС в сегашния му вид.

6. Защо не се потвърдиха очакванията на българите от членството ни в ЕС? Каква е нашата и чуждата отговорност?

Причините за това са много:

- ❖ Сеенето на илюзии преди присъединяването за лесно и бързо, незаработено благоденствие, което породило разочарования. Който сее илюзии жъне разочарования и евроскептицизъм;
- ❖ Недостатъчна беше готовността ни за присъединяване. Не беше спазен основният критерий от Копенхаген – наличие на действаща и конкурентоспособна пазарна икономика. Нашата икономика нито беше действаща пазарна, нито конкурентоспособна. Доминираха политически, а не икономически съображения при вземането на решение за нашето приемане в ЕС. Същото сега е на път да се повтори със страните от Западните Балкани, а може би и с Украйна, Молдова, Грузия.
- ❖ Налагана беше еднотипна неолиберална политика от Брюксел върху разнородни икономики на страните членки с БВП на човек, който варираше от 47% у нас до 123% в Австрия;
- ❖ Опустошителни бяха ефектите от форсираното налагане на единен вътрешен пазар върху разнородни по конкурентоспособност икономики на страните членки. Слабите икономики нямат шанс в свободната конкуренция. Няма механизми за вътрешнообщностна протекция на по-слабите икономики. Властите отричаха и продължават да отричат дори необходимостта от протекция. Беше грубо пренебрегнат *infant industry argument* (аргументът за защита на проходащата индустрия), обоснован от видния американски икономист Хамилтън, през 1861 г., впоследствие Президент на САЩ, прилаган в миналото от всички сегашни богати страни, когато са били в нашето сегашно състояние в развитието си.
- ❖ Верни на Вашингтонския консенсус, формулиран след Втората световна война, същите тези страни не разрешават на нас (така наречените *emerging economies* – новопоявяващи

се прощаващи икономики) да прибягваме до протекция в нашите слаби икономики. Не е вярно, че от „отворените врати“ в търговията печелят всички участници. Печелят силните, а губят слабите икономики. Това беше извор на нарастващи вътрешни противоречия между страните членки на ЕС. Нашият срив в производството, износа и потреблението е категорично доказателство за резултатите от свободна търговия между неравностойни стопански партньори;

- ❖ Несиметрична беше либерализацията на стоковите, капиталовите и трудовите потоци, от което страдаха по-слабите неконкурентоспособни икономики и печелеха по-силните;
- ❖ Опустошителни бяха ефектите от дискриминацията с аграрните субсидии за новите страни членки, разтегнати до 7 години, при незабавно отваряне на стоковите пазари за аграрни стоки и 3-4 пъти по-ниска производителност в нашето земеделие. Това досъсипа нашето земеделие. За същото допринесе и погрешната ни национална аграрна политика, която не подпомагаше земеделието;
- ❖ Прилагана беше обща валута при липса на обща бюджетна политика. У нас продължава да действа коренно различна данъчна политика. Показателен е скептицизмът на световните икономисти от всички основни школи за безперспективността на общата валута (Милтън Фридман, Джоузеф Стиглиц и много други);
- ❖ Липсват ефикасни механизми за съчетаване на национални с общностни интереси в ЕС. Не се признава дори потребността от такива механизми;
- ❖ Ръководителите на ЕС третираха различно големите и малките страни членки. Забраните за „Държавна помощ“ се забранява за едни, но се допуска за други страни членки: Показателни са ограниченията за помощ на БДЖ в България и трилионите евро за спасяване на корпорации в богатите страни по време на кризата (2008-2009 г.).
- ❖ Голям дял от отговорността носят и правителствата на страните членки, в това число и престараването на нашите правителства в прилагането на неолибералната политика и в послушанието за всичко, което ни казваха от Брюксел.

7. **Най-общо заключение:** ако имаме предвид крайните резултати и платената за тях огромна цена, общите резултати от членството ни в ЕС са противоречиви. Очакванията и надеждите на милиони българи за по-добър живот не се потвърдиха. Не защото станяхме член на ЕС, а поради сериозните концептуални дефекти в управлението на икономиката и другите сектори, както от Брюксел, така и от нашите правителства. Отговорността е обща – наша и на Брюксел.

Настоящият анализ е приет от Научния съвет на Института за икономически изследвания на БАН и следователно изразява позицията на Института. Той беше представен на пресконференция на 5 юни 2017 г.

Към въпроса за международните пари

Д-р ик. Весела ТОДОРОВА

Резюме:

Международните пари обслужват международния икономически обмен. Те възникват като резултат от интернационализацията на националните валути или като наднационални пари. В първия случай международните пари са представени от валути, които изпълняват парични функции зад пределите и извън юрисдикцията на съответната страна-емитент. Във втория случай това са регионални или глобални валути, създадени на основата на колективни споразумения между страните.

В студията се анализира природата на международните пари и техните присъщи функции. След последната финансова криза усилено се търси отговор на въпроса - възможно ли е щатският долар да бъде заменен с друга международна валута без сътресения в световната икономика.

Авторът на настоящата студия се включва в дискусията на тази тема, проследявайки ролята на резервните валути в исторически аспект. Замяната на една световна валута с друга е закономерен процес. Сегашният световен икономически ред, основан на превъзходството на долара, вече се пропуква. Светът се доближава до момента, когато доларът ще падне от трона на световна валута. С каква валута може да бъде заменен той? Авторът изследва три възможности - на еврото, на китайското ренминби, или на валутата икона, една от които в перспектива би могла да изпълнява такава функция.

Ключови термини:

Валута-номинален стълб, Международна валута, Дилемата на Трифин, Средство за разплащане, Разчетна единица, Средство за съхранение на стойността, Интернационализация на валутата, Валута Икона.

JEF: F3

On the Question of International Currencies

Abstract:

International currency serves international economic trade. It originated as a result of the internationalization of national currencies or as supra-sovereign currency. In the first case, international currency is represented by currencies which perform monetary functions beyond the borders and outside the jurisdiction of the relevant issuer country. In the second case, these are regional or global currencies, created on group agreements among the countries.

The present study analyzes the nature of international currency and its inherent functions. Following the latest financial crisis an urgent answer is sought to the question: Is it possible to substitute the US dollar by some other international currency without to world economy.

The author of the present study contributes to the above mentioned discussion by historically tracing the role of reserve currencies. The substitution of one currency by another is a normal process. The current world economic order, based on the supremacy of the dollar is already losing ground. The world is nearing the moment when the dollar will be dethroned as international currency. Which currency could substitute it? The author studies three possibilities: the Euro, the Chinese Renminbi and the Ikon, one out of which could perform this function in the future.

Key words:

Anchor currency, International currency, Triffin dilemma, Means of payment, Unit of account, Store of value, Currency Internationalization, The Ikon.

Флуктуациите на валутния курс на щатския долар, качеството на дълга, деноминиран в щатски долари, по време на последната финансова криза изостриха въпроса - колко дълго американската валута може да бъде основната резервна валута, или кога и как тя може да бъде заменена от друга валута. От друга страна немалко са и коментарите относно ползите и разходите при емитирането на международна валута; как се появяват международните валути и възможно ли е да бъдат заменени без сътресения в световната икономика.

1. Кратък исторически преглед на международната валута

Историята показва, как глобалната икономическа система често функционира върху асиметрична зависимост в икономиката на валутата стълб, която поддържа постоянен дефицит по търговската сметка, за да се осигури световната ликвидност. За сметка на по-евтино финансиране, останалите страни осигуряват желаната парична ликвидност.

За съжаление, в историята става видно, как тази икономическа система често изпада в криза. Чрез осигуряването на все повече ликвидност при разрастване на световната икономика ставаме свидетели на увеличаване на дълговата тежест за сметка на поддържания постоянен дефицит по търговската сметка в платежния баланс на страната с валутата-номинален стълб. По този начин се подкопава доверието в цялата парична система. Този сценарий, известен като Дилемата на Трифин¹, за първи път е описан във връзка с Бретън-Уудската валутна система от Робърт Трифин.

По време на Римската империя световното стопанство се определя от бума в търговията между Римската империя и Индия. Индия, обаче, натрупва висок търговски актив спрямо империята. Дисбалансът от своя страна се отъждествява с постоянен отлив на златни и сребърни монети, който намалява количеството от двата метала в Римската империя. Опитите на римските власти за налагане на ограничения върху вноса се оказват безуспешни. Постепенно количеството на двата метала в монетите започва да намалява. Независимо от това римските монети за дълго време са възприемани в Индия, въпреки очевидното занижено съдържание на злато и сребро в тях.

¹ Дилемата на Трифин разкрива вътрешното противоречие на резервната валута. За да постъпи дадена валута в каналите на международните плащания и след това да се включи във валутните записи на другите страни, страната емитент трябва да поддържа пасивен платежен баланс. Това провокира страната с резервна валута да „експлоатира“ резервния статут, тъй като за нея е изгодно да се разплаща с чужбина в собствената си валута. Но идва момент, когато дефицитът в нейния платежен баланс става неуправляем, а валутата загубва международното доверие (за подробности вж. Стоименов М., Международни финанси, изд. Тракия-М, Трето издание, С., 2011г., с.529.)

Доминиращата световна сила през 16 век е Испания. Скъпоструващите ѝ войни стават причина за поддържане на постоянен платежен дефицит и впоследствие обявяване на неплатежоспособност. Независимо от това испанските сребърни монети продължават да са ключова валута в световната търговия до Американската революция. Те дори остават законно платежно средство в САЩ до 1857г. - дълго след като Испания се оттегля като супер сила.

Всъщност, единственото ясно историческо разрешение на Дилемата на Трифин може да се търси в „триъгълната“ търговска система между Англия, Индия и Китай през 19 век. В условията на това споразумение Англия продава манифактурни стоки на Индия, от която насреща закупува опиум, срещу който след това в Китай се закупуват стоки, продавани обратно в Европа. Англия не използва златните си резерви за поддържане на тази система. Системата е стабилна и същевременно функционира благодарение на това, че Източно индийската компания по военен път налага волята си.

Китайските опити да прекратят търговията с опиум резултират в Опиумни войни през 1832-42г. и 1856-60г. С други думи Дилемата на Трифин е разрешена чрез война, колонизация и пренос на наркотици.

През 70-те години на 19 век светът се обръща към златния стандарт, установен от готовността на Банката на Англия да конвертира английски лири в злато при поискване. Въпреки че английската икономика е изпреварена от американската през 1890г., Първата световна война и Великата Депресия стават причина за преустановяването на златния стандарт. Английската лира остава да циркулира като световна валута дори и след Втората световна война. През 1950г. 55% от чуждестранните валутни резерви са деноминирани в лири и голяма част от страните продължават да поддържат привързаните си валутни курсове към английската валута.

По време на Бретън-Уудската валутна система след Втората световна война, щатският долар, привързан към златото, се превръща във валута-номинален стълб. Отново се появява необходимостта от поддържане на дефицит за осигуряване на Европа с ликвидност. Това става причина за колапса на Бретън-Уудската валутна система и демонетизацията на златото през 1971г.

За всички валути, изпълняващи ролята на валута-номинален стълб, е характерно засилване на икономическото и гео-политическото влияние на страната-емитент.

2. Теоретична основа

2.1. Функции на международната валута

Международна валута е тази валута, която се използва от нерезиденти на страната-емитент. Международните валути, както и националните, изпълняват три функции: средство за разплащане, разчетна единица и средство за съхранение на стойността. Според Paul Krugman² тези три функции се подразделят общо на шест, като се вземе предвид използването на валутата от частния и публичния сектор.

² Krugman, Paul, The International Role of the Dollar: Theory and Practice, <http://www.nber.org/chapters/c6838.pdf>.

Таблица 1: Функции на международната валута

Функции	Частен сектор	Публичен сектор
Средство за разплащане	Средство за размяна	Интервенции
Разчетна единица	Деноминация	Номинален стълб
Средство за съхранение на стойността	Разпределение на портфейли	Официални резерви

Като средство за разплащане всяка международна валута се използва от нерезиденти за търговски и капиталови операции. Нерезидентите от частния сектор използват международната валута като средство за размяна при покупко-продажбата на две по-малко прилагани валути в международните разплащания. Паричните власти също така използват международните валути като средство за разплащане при интервенции на валутния пазар.

Като разчетна единица, международната валута се използва за фактуриране цените на стоките и активите, емитиране на облигации и определяне (деноминиране) на банкови заеми. Тази функция се различава от предходната по това, че цената може да бъде определена в една валута, докато плащането да е в друга. Националните власти също могат да използват международните валути като разчетна единица, привързвайки валутния курс на националната си валута към курса на международната.

Като средство за съхранение на стойността всяка международна валута се използва едновременно от частния и публичния сектор за определяне стойността на спестяванията. Мотивацията на частните инвеститори се определя от оптималното съотношение между възвращаемост и рисковата диверсификация. Докато мотивацията на публичния сектор е в избора на подходящ валутнокурсов режим.

Публичното и частното използване на една конкретна валута търпи нееднакво развитие: една валута може да се използва като средство за размяна, но рядко за публични интервенции на валутния пазар. Голяма част от търговията на една страна е възможно да се фактурира в конкретна валута, която обаче да не се използва като номинален стълб. С цел стабилизиране валутния курс на местната валута спрямо конкретна международна валута, официалните резерви на страната биват деноминирани в нея.

Съществува синергия между различните функции на международната валута, която се предава през различни канали:

- ❖ **Транзакционните разходи** (спреда курс купува - курс продава) са ниски, поради дълбочината и ширината, в която се прилага една международна валута като средство за размяна. Това мотивира паричните власти да използват същата валута при интервенции, а частният сектор да деноминира активите си в нея.
- ❖ **Предлагане на ценни книжа.** Функцията на деноминиране определя предлагането на ценни книжа. Предлагането на ценни книжа в конкретна валута е необходимо условие за

използването на валутата едновременно като средство за разплащане и средство за съхранение на стойността.

- ❖ **Номинален стълб.** В случай че голяма част от търговските и капиталови потоци са деноминирани в една международна валута, паричните власти биха привързали валутния курс на местната валута към нея с цел ограничаване на валутнокурсните промени.
- ❖ **Монетарните власти** деноминират официалните резерви и интервенират в подкрепа на привързания валутнокурсен режим във валутата номинален стълб.
- ❖ **Валутнокурсен риск.** Използването на конкретна международна валута като номинален стълб мотивира деноминиранието на търговските и капиталови потоци в нея, както и притежаването на ценни книжа в тази валута, като средство за разплащане или съхранение на стойността. Рискът от валутнокурсни изменения намалява, което ограничава необходимостта от хеджинг техники.

2.2. Интернационализация на валутата

След определянето на теоретичната основа на международната валута е редно да дефинираме и проследим и самата интернационализация на една валута. В широк смисъл интернационализацията на една валута разкрива ролята, която дадената валута играе извън пределите на националната си географска ширина. Или, както вече беше споменато, първата отправна точка за международната валута е приемането ѝ от голям брой страни като законно средство за размяна. Щатският долар е перфектния пример за международна валута в това отношение. Нещо повече, международната валута може да играе и ролята на валута-номинален стълб, тогава когато валутният курс на местната валута е привързан към този на международната валута, или се променя в определени граници спрямо него.

Втората отправна точка за международната валута е използването ѝ като средство за размяна в международната търговия. Щатският долар отново е типичен пример, като се има предвид, че преобладаващо международната търговия се фактурира в него. Нещо повече, щатският долар също така е валута-посредник при всяка сделка на световния форекс пазар между две валути.

Трето, международната валута, независима от националните валути е преди всичко разчетна единица. Стойността на такива валути се определя по конкретна формула. Специалните права на тираж (СПТ), използвани от МВФ, са пример за подобна единица. Тяхната сума се определя предварително от страните според потребностите от допълнителни международни платежни средства и се разпределят пропорционално на квотите им в МВФ. СПТ са безусловен международен актив, което означава, че страните са задължени да ги приемат като международно ликвидно средство за плащане.

Четвърто, важен етап от интернационализацията на една валута е използването ѝ на паралелен или офшорен пазар извън границите на страната-емитент. Това е възможно, например когато съществуват депозити, деноминирани в тази валута, и намиращи се в офшорни банки. И още повече, тогава когато върху тази депозитна база функционира цял арсенал от финансови инструменти и продукти. По това направление показателен е примерът на офшорния пазар на китайското ренминби в Хонг Конг, който се разрасна невероятно през последните години. На този пример могат да се проследят както предимствата, така и недостатъците за една страна,

чиято валута се използва в офшорна зона. Както се коментира от McCauley³, използването на собствената си валута за сделки в чужбина облагодетелства местните банки. В същото време банковият надзор се осъществява по-трудно, поради факта че офшорният пазар е извън юрисдикцията на местните власти, респективно и от прилагането на нормалните инструменти на паричната политика. От друга страна, подобни сделки са не малко рискови, както го доказва и последната глобална финансова криза.

Пето, последният етап от интернационализацията на една валута се достига тогава, когато централните банки инвестират валутните си излишъци в облигации или други активи, деноминирани в резервна валута. Разбира се редица са предпоставките, които трябва да се изпълнят, преди валутата да се превърне в резервна.

2.3. Избор на валута - номинален стълб.

Резултатите от изследванията сочат, че изборът на валута - номинален стълб в значителна степен се обяснява с избора между плаващ и фиксиран валутнокурсен режим, и най-вече с избора на привързан валутнокурсен режим. Търговската интеграция е определяща за избора на валута - номинален стълб както в доларовия, така и в евровия блок. Отдалечеността на месторазположението на централните монетарни власти на двата блока - Вашингтон и Франкфурт на Майн, съответно, представлява важен фактор за избора на валута - номинален стълб в блока на еврото, но не толкова в доларовия блок. Това навежда на мисълта, че щатският долар, за разлика от еврото, е от глобална значимост за валута - номинален стълб. Според Chinn и Frankel⁴ за няколко години еврото ще надмине долара като водеща резервна валута.

Но едва ли като номинален стълб еврото ще се справи с конкуренцията на щатския долар, смята Posen⁵. Липсата на военна мощ ограничава експанзията на еврозоната.

2.4. Валутата с резервен статут

Приемането на една чужда валута за резервна от централната банка на страната за инвестиране на излишъците си зависи от няколко фактора⁶. Първо, съществуването и достъпът до голям, същевременно дълбок и ликвиден финансов пазар с богато предлагане на инвестиционни алтернативи, е необходимо условие за възприемането и установяването на една валута като резервен актив. Второ, високата възвръщаемост е следващия фактор, от който се интересуват инвеститорите. Трето, необходимо е да е налице стремеж към диверсифициране на резервните активи, като средство за управление на валутния и лихвения риск. Четвъртият фактор касае съществуването на интензивни търговски връзки със страната-емитент на резервната валута (такъв е често срещаният случай между страни-съседни). Засиленият надзор върху финансовия пазар и върху цялата икономика, както и наличието на

³ Цит. по Plasschaert, Sylvain, The Renminbi on the Internationalization Trail, ECIPE Working Paper, No.01/2012.

⁴ Chinn, M., and J. Frankel, 2007, Will the euro eventually surpass the dollar as leading international reserve currency?, in RH Clarida (ed), G7 Current Account Imbalances: Sustainability and Adjustment, Chicago, Chicago University Press, 283-335.

Chinn, M., and J. Frankel, 2008, Why the euro will rival the dollar, International Finance 11, 49-73.

⁵ Posen, A., 2008, Why the euro will rival the dollar, International Finance 11, 75-100.

⁶ Цит. по Plasschaert, Sylvain, The Renminbi on the Internationalization Trail, ECIPE Working Paper, No.01/2012.

ефективна нормативна уредба също така е от значение. Накрая, политическата стабилност е гаранция за минимизиране отлива на капитали, дори и при отрицателен наказателен лихвен процент. Следователно, инвеститорското доверие във валутата е от първостепенно значение за възприемането ѝ като резервен актив.

Като допълнение към всички тези фактори, може да се добави и съгласието на правителството на държавата-емитент валутата ѝ да изпълнява ролята на международен резервен актив. Много страни не са склонни с валутите им да се оперира като резервни. Япония, например, през 80-те години на миналото столетие независимо от силната си позиция на международен кредитор, не бе склонна да позволи японската йена да изпълнява ролята на ключова валута.

3. Оттеглянето на английската лира

Повечето от предложенията за реформа на световната валутно-финансова система наподобяват предложенията, направени в края на 60-те години - тогава, когато е налице нестабилност, в резултат на постоянния дефицит на САЩ и намаляващото доверие в американската валута. Трудно преодолимите проблеми по това време се разрешават най-накрая с въвеждането на плаващи валутни курсове и с финансови иновации, които, взети заедно, намаляват необходимостта от поддържането на предпазни национални резерви. Така английската лира отпада като втора световна резервна валута.

Въпреки че търсенето на резервна валута се моделира от поредица променливи - като размер на страната-емитент, дял в световната търговия и възвращаемост на активите, опитите доказват по-голямата значимост на институционалните детерминанти в сравнение с икономическите. Важното място на инерцията, в резултат на която се удължава съществуването на резервната валута извън прогнозираното време от икономическите фундаментални величини, се дължи най-вече на външни фактори като „доверието“. С казусът на английската лира в следвоенния период се изследват детерминантите и времето на преход от една резервна валута към друга. И както щатският долар в наши дни, оттеглянето на английската лира е било в голяма степен предсказано, но целият процес се оказва много по-бавен, отколкото се е очаквало по това време. Означава ли, че и в наши дни може да се очаква същото?

В края на Втората световна война става ясно, че щатският долар ще се превърне в доминираща ключова валута и сърцевина на Бретън-Уудската валутна система. Страните от Западна Европа привързват валутите си към щатският долар, докато неговият валутен курс се фиксира директно към златото. Въпреки въведеният Бретън-Уудски валутен механизъм, продължава съществуването на втора ключова валута като резервен актив, номинален стълб и сетълмент единица, поради произтичащите ограничения в предлагането на злато и активи, деноминирани в щатски долари, в резултат на актива в платежния баланс на САЩ в следвоенния период. През 50-те години на миналия век английската лира (35 страни и колонии са били с превързани валутни курсове към английската лира и валутните им резерви са деноминирани предимно в нея) обслужва половината от световната търговия и покрива повече от половината валутни резерви. Изминават 10 години след войната, преди делът на резервите, деноминирани в щатски долари, да надвишат тези в английски лири. Следва период на последователно понижаване дела на английската лира като резерва валута. През 1955г. 40% от световните

резерви са деноминирани в английски лири, докато 15 години по-късно делът на паунда е с 10 % по-нисък⁷. Инфлацията в началото на 70-те години на миналия век и натрупването на щатски долари от страните от ОПЕК рязко понижава дела на английската лира - до по-малко от 10% през 1972г. Според изследователи закономерният спад на английската лира говори за един внимателно управляван процес на обединяване на водещите страни в световната валутна система.

Как се обяснява постепенното оттегляне на английската лира? Дали това се дължи на стремежа на английското правителство да запази ключовите позиции на английската лира, увеличавайки възможностите си за заемане на паричен ресурс, на международен престиж или поради утвърждаването на Лондон като световен финансов център? В тези въпроси се крият традиционните обяснения - в наше време изкрystalизират на преден план растящите разходи и все по-намаляващите ползи от емитирането на международна ключова валута. Изследвания сочат отчайващи колективни опити за удължаване международната роля на английската лира.

В началото на 50-те години на миналия век английското Министерство на Финансите подготвя планове за дестимулиране използването на английската лира като резервна валута чрез увеличаване на валутнокурсната променливост или едностранно прекратяване конвертируемостта на резервите, деноминирани в английски лири. Всички тези опити са били прекратявани, защото са застрашавали както политическите, така и икономическите връзки на Англия с кредиторите. Освен това всеки срив в световната валутна система е застрашавал пълната заетост и ценовата стабилност в страната. В началото на 60-те години на миналия век бъдещето на английската лира като резервна валута се усложнява от международните опити за реформиране на световната валутна система. Поради неустойчивостта на световната валутна система в страните от днешната Г-20 стартира широко обсъждане на нейното реформиране. Процесът на глобална реформа продължава повече от очакваното и накрая предложеният изход (създаването на Специалните права на тираж) се оказва не до там радикален за оттеглянето на английската лира. Страхът от пренасяне срива на английската лира върху щатския долар кара Англия да търси подкрепа за предотвратяване на кризата.

С отхвърляне на дебатите за глобална реформа се създава многостранна система за подкрепа от Банката за международни плащания, която включва три успешни Групови Споразумения през 1966г., 1968г. и 1977г., докато централните банки осигуряват значителни кредитни линии за минимизиране влиянието върху английската лира. Първото споразумение от 1966г. е в размер на 1 млрд.щ.д., а второто и третото от 1968г и 1977г.. са в размер на 2млрд.щ.д. Чрез тях се цели предотвратяване рязкото оттегляне от английската лира като резервна валута, като се запази пазарното доверие. През 1968г. (под натиск на Г-10) Англия създава система от двустранни споразумения с държателите на английски лири за ограничаване диверсифицирането на възвращаемостта като гаранция за поддържане стойността на щатския долар, които са подновявани три пъти, а в края на 1974г. са прекратени. Чрез тях се трансформира природата на английската лира като резервен актив на частна основа, в официални договорни споразумения.

⁷ Schenk, Catherine, The Retirement of Sterling as a Reserve Currency after 1945: Lessons for the US Dollar? IMF, University of Glasgow, c.schenk@lbass.gla.ac.uk, May 2009.

Отмяната на английската лира като ключова валута и преминаването към щатския долар става причина за международно напрежение и конфликти в икономическата политика на Англия. Целият процес на отказ от английската лира не е безболезнен - той преминава през изграждане образа на щатския долар на „сигурно убежище“, сключването на международно споразумение за предотвратяване срива на английската лира и подкопаване доверието в статута на резервната валута като цяло.

Продължаващото използване на английската лира като резервна валута има своето обяснение. Голяма част от развиващите се страни през 60-те години на миналия век натрупват резерви в английската валута, поради деноминацията на търговията и дългът им в английски лири и привързването на валутните им курсове към нея. В резултат на това се наблюдава значително географско преразпределение на официалните валутни резерви в английски лири. През 1971г. повечето страни променят номиналния стълб на валутните си курсове с избора на щатския долар и кошница от валути, но до средата на 70-те години на миналия век английската лира остава основната резервна валута в редица развиващи се страни. Растящата международна ликвидност, инфлацията, географското преразпределение и международното коопериране забавят оттеглянето на английската лира от глобалният ѝ статут.

Кризата на английската лира през 1976г. за първи път се отразява в по-голяма степен върху продажбите на централните парични власти, отколкото влиянието на частния пазар върху валутния курс на лирата. Прави се колективно усилие за оттегляне на английската лира като резервна валута чрез Третото общо споразумение, чрез което се осигурява кредитна линия от централните банки на Г-10 на стойност отново 2 млрд.щ.д. Този път Англия е принудена да продава облигации, деноминирани в японски йени, немски марки, щатски долари и швейцарски франкове⁸. Накрая кризата е овладяна, докато английската лира възстановява позициите си.

Често оттеглянето на английската лира като резервна валута е погрешно схващано. Английската лира играе много по-голяма роля за по-дълъг период след Бретън-Уудс, като нейното оттегляне е внимателно управлявано, вместо да се остави на пазарните сили. Независимо от това, че делът на английската лира в световните резерви пада под 50% в средата на 50-те години на миналия век, тя остава доминиращ резервен актив в голям брой страни. Това частично се дължи на инерцията, свързана с колониалната парична система и предвоенните връзки в Британската общност. През 50-те години функционирането на английската лира като резервна валута се определя от новото акумулиране на резервни активи в група страни от Средния Изток и Източна Азия. За тези страни икономическите фундаментални величини за деноминирането на дълг и търговията в английски лири остават определящи до 60-те години на миналия век. След това спадът в дела на английската лира в световните резерви се забавя, поради предпазливите действия както на развитите, така и на развиващите се страни. Англия успява да

⁸ Schenk, Catherine, The Retirement of Sterling as a Reserve Currency after 1945: Lessons for the US Dollar? IMF, University of Glasgow, c.schenk@lbass.gla.ac.uk, May 2009.

убеди страните-партньори от Г-10 за отлагане момента на оттеглянето на английската лира и да осигури значителна международна подкрепа за предотвратяване на колапса ѝ, вследствие бързото преориентиране към щатския долар.

От казуса на английската лира могат да бъдат изведени следните уроци. Първо, оттеглянето на една резервна валута е в известна степен по-лесно в условия на инфлация, (вследствие на която се понижава реалната стойност на задълженията с не настъпил падеж) както и в условия на растяща международна ликвидност. Второ, световната политическа атмосфера е от особено значение. Стабилността на световната валутна система е тясно свързана с преследваните интереси по време на Студената война през 60-те години на миналия век. Най-общо казано, смятало се е, че всеки един срив в глобалната резервната система ще дестабилизира западното общество. По-точно, както Англия, така и САЩ осъзнават, че оттеглянето на английската лира е последица от отдръпването на Великобритания от световната икономика и от световното ѝ военно присъствие. Затова по време на Виетнамската война подкрепата на английската лира от страна на САЩ често бива свързана с английските стратегически ангажименти в Югоизточна Азия.

В наши дни светът е много променен и Г-10 предпазливо разширява и диверсифицира международните си политически интереси. Именно на това стъпват предсказанията за времето на оттегляне на щатския долар от позицията на доминираща световна резервна валута, което се определя преди всичко от влиянието на инерцията. Но независимо от всички стремежи и опити за по-безпроблемно оттегляне на английската лира тежестта върху английската икономика и политика остава. Същият сценарий е възможно да се очаква и за щатския долар.

4. Щатският долар като световна валута хегемон

В продължение на десетилетия световна валута хегемон е щатският долар. Бретън-Уудската валутна конференция му отрежда ролята на валута с резервен статут.

В наши дни щатската валута продължава да е водеща - 85% от валутните сделки се осъществяват като обмен на други валути за долари или обратното; 62% от валутните резерви на централните банки в света са в долари; почти 2/3 от трансграничните задължения на банките са деноминирани в долари; ценните книжа в долари представляват 45% от сумата на глобалния външен дълг. Това се обяснява с факта, че американската икономика е най-голямата в света, размерът на американския финансов пазар няма равен на себе си по ликвидност и дълбочина, военната мощ на САЩ я определя като световна суперсила.

През последното десетилетие обаче между водещи икономисти и политици все по-широко се коментира вероятността един ден доминиращата роля на щатския долар да бъде заменена от друга валута. Има достатъчно признаци, които разкриват тази възможност.

Непрекъснатото ограничаване на позициите на долара - особено след световната валутно-финансова криза - е само продължение на дългосрочният му спад, обусловен от прекратяване на обвързаността му със златото през 1971г. Неговата стойността от 1973г. насам постоянно се понижава. По тази причина мнозина влиятелни икономисти като Брендън Смит, Радика Десаи, Джон Дрифил, Уйлямсън и др., както и институции като МВФ твърдят, че щатският долар губи

влиятието си на световна валута и призовават за замяната му.⁹ Според тях бъдещето на долара все повече ще се определя от фактори, които не е възможно да се контролират от правителството на САЩ.

В качеството си на световна резервна валута сега доларът действително не притежава достатъчна стабилност по простата причина, че САЩ не могат да гарантират неговата ликвидност чрез износ на капитал, това което бе характерно за Англия в миналото, когато английската лира е валута хегемон.

През 80-те години на миналия век високите лихвени проценти и притокът на капитали в САЩ от държавите-длъжници не са в състояние да крепят щатската валута. Затова се налага сключването на политическо споразумение през м.ноември 1986г. между САЩ и Япония като допълнение на споразумението от Плаза (22 януари 1985г.), по силата на което Япония се съгласява да финансира дефицитите в бюджета и платежния баланс на САЩ срещу получаване на достъп до американските пазари.¹⁰

Въпреки твърденията на правителството на САЩ за стабилността на американската икономика в годините, предшестващи валутно-финансовата криза, спадът на долара продължава през цялото последно десетилетие. Правителствата на много държави са силно обезпокоени, защото виждат как доларовите им резерви се обезценяват.

Колкото и да е странно, стойността на долара не се измерва с неговата историческа покупателна сила, а с относителната му покупателна сила в сравнение с другите книжни валути. Има смисъл, и това го доказва икономическата логика, да сравняваме долара не с еврото или йената, а с долара от миналото. Само по такъв начин може да се оцени истинската стойност на долара.

Идеите за замяна на долара се въртят около резервна валута, базирана на злато, конвертируеми стоки, юана, еврото или рублата или пък кошница от всички тези валути. Бразилия, Русия, Индия и Китай (групата БРИК) стават все по-настойтелни в исканията си за нова световна резервна валута. Тези страни се опитват да увеличат натиска за получаване на по-голямо влияние в световната валутно-финансова система. Те са сред най-големите притежатели на американски правителствени облигации.

Наскоро гуверньорът на Централната банка на Китай излезе с предложение като основна световна валута да се лансират СПТ на Международния валутен фонд. Тревогата на Китай от обезценения долар е разбираема предвид факта, че това е страната с най-големи доларови резерви в света. Китай предлага в кошницата на СПТ да се прибавят валутите на всички водещи икономики, като задължително сред тях да е юанът. Тази идея среща подкрепата на Нобеловия лауреат Джоузеф Стиглиц.

⁹ Цит. по Radhika Desai, "Geopolitical Economy: After US Hegemony, Globalisation and Empire", Pluto Press, 2013.

¹⁰ Страните от Г-5 (САЩ, Англия, Германия, Франция и Япония) се договарят за принципите на интервенция с цел преустановяване покачването на курса на долара.

Китай вече има сключени договори да не използва долара в двустранната търговия с Япония, Бразилия, Индия, Русия и Австралия.

Към антидоларовата коалиция последно време се присъединиха и някои азиатски страни, които обявиха, че ще заменят долара с евро. Президентът на Иран Махмуд Ахмадинежад нарече щатската валута „нищо не струващи хартийки“.

Всичко това показва, че досегашният икономически ред, основан на превъзходството на долара, се пропуква. Въпреки мнението на голяма част от анализаторите, че има време, докато доларът бъде изместен, водещата му роля все по- често се поставя под съмнение. Светът се доближава до момента, когато доларът ще престане да изпълнява ролята на световна резервна валута.

Може ли оттеглянето на английската лира от ролята си на резервна валута да послужи като образец за щатския долар? Едва ли, но случаят с английската лира дава определени посоки. Все пак за английската лира по онова време конкурентната валута е напълно ясна в лицето на щатския долар, докато днес конкуренцията на долара е по- слабо изразена.

Натискът върху еврозоната в резултат на глобалната валутно-финансова криза все още създава облика на еврото като недостатъчно привлекателна валута, докато интернационализацията на китайското ренминби ще отнеме още време.

С каква валута би могъл да бъде заменен доларът? Отговорът на този въпрос е прекалено трудна задача, защото за мнозина доларът е олицетворение на Америка, а крахът му би означавал провал на САЩ. Някои инвеститори са се хванали за долара като удавник за сламка, виждайки в него сигурно пристанище за защита на спестяванията им.

МВФ открито призовава за отказ от долара през следващите няколко години и замяната му със СПТ¹¹.

5. Китайското ренминби (юан) като валута-номинален стълб

По изследване, направено от State Street и Economist Intelligence Unit¹², с участието на 200 институционални инвеститора, 53% от тях смятат, че китайското ренминби ще изпревари щатския долар като резервна валута.

Въпреки, че в официални изявления в Китай се твърди, че юанът не е готов да се превърне в международна валута, тъй като той трябва да е конвертируем, това не пречи на китайските власти да правят малки стъпки към промяна на световния валутно- финансов ред. В това отношение Русия и Китай имат договореност за по-интензивна търговия по-между си в своите собствени валути. Подобна сделка Китай има още с Бразилия, Аржентина, Република Корея, Хонг Конг, Индонезия, Малайзия и Беларус. По силата на тези споразумения Китай може да търгува директно със своите партньори, без да се налага да допуска паричната си единица на свободния пазар.

¹¹ СПТ – специални права тираж (SDR – Special Drawing Rights).

¹² Comments, CNBC.com.

Китайската икономика е на крачка от това - да се превърне във втората по-големина в света. Китайските банкови дракони завоюват световното банково пространство. Много анализатори са на мнение, че рано или късно Китай ще оспори американската хегемония първо в Източна Азия, а след това и в световен мащаб.

Светът постепенно върви към мултиполярност. Експертите твърдят, че се намираме на едно десетилетие разстояние от момента, в който ни очаква глобално преразпределение на икономическите сили.

Какво говорят фактите?

В края на 2013г. китайската валута е втората най-използвана при финансиране на търговията и деветата при международните разплащания. Днес китайската валута е една от 10-те най-използвани валути по целия свят.

Бизнесът на повече от 10 000 финансови институции се осъществява в китайското ренминби; за сравнение през 2011г. те са били едва 900. От 2008г. офшорният пазар в китайската валута се е удвоил. Приблизително 18% от търговията на Китай се извършва в китайската валута, в сравнение с 3% през 20 Юг.

Китай има суапови споразумения с повече от 20 централни банки.

За момента офшорните центрове са четири - Хонг Конг, Сингапур, Лондон и Тайван.

Какви са перспективите пред ренминби да се превърне в международна валута?

Като се има предвид детерминантите на валутата с резервен статут, очевидно на този етап малко централни банки ще бъдат готови да инвестират излишъци в активи, деноминирани в ренминби, дори и Китай да обяви свободна конвертируемост по капиталовата си сметка. Досега плиткостта и относително недотам развитият финансов пазар в Китай кара китайските власти да инвестират огромни количества чуждестранни валутни резерви преди всичко в американски правителствени облигации, независимо от проблемите в търговската сметка на платежния баланс на САЩ и правителствения бюджет. Китай все още попада в категорията на „незрял кредитор“, според класификацията на McKinnon и Schnabel¹³.

Ситуацията може да се промени, ако зараждащият се офшорен пазар на ренминби, особено в Хонг Конг, значително се разрасне, за да погълне огромно количество чуждестранни резерви. Но ако се изходи от опита на евро-доларовия пазар, не е сигурно дали офшорният пазар на ренминби би могъл да се приеме за достатъчно голям, за да се превърне в основен притегателен център на резервни активи.

От друга страна, отношението на китайските власти към интернационализацията на ренминбито определено е позитивно. Китай признава, че нейната валута е готова да се превърне в главен стълб на световната валутно-финансова система, и че трябва да приеме резервен статут. Определено китайските власти не приемат доминиращата роля на щатския долар. С огромния външен дълг, деноминиран в щатски долари, Китай би понесли сериозни загуби при евентуална криза на щатската валута.

¹³ McKinnon, R. and G., "China's Role in Global Production Networks", mimeo, 2010.

Паричните власти на Китай официално настояват световната валутно-финансова система, в която доминираща роля има щатският долар, да бъде заменена от мулти-валутна система, в която да участва и китайското ренминби. Те напълно осъзнават, че техните огромни чуждестранни валутни резерви са едновременно прекалени, но и приемани с неприязън в чужбина. Разбира се достигането на най-високото рейтингово ниво също така ще заздравя геополитическия статут на Китай. Като допълнение може да се добавят и откритите се възможности за китайските фирми да фактурират транзакциите си в собствената си валута. Също така Китай би могъл да реализира доходи и от т.нар. сенъораж, който е в резултат на генериращия се диференциал между стойността на резервната валута и производствените разходи за нейната емисия, и се отнася главно за. емитирането на банкноти, които ще бъдат в обръщение извън пределите на страната.

През последните години грижа на паричните власти на Китай представляват и ограниченията върху входящите капиталови потоци. Независимо от взетите ефективни мерки за стерилизирането на експанзиите в паричното предлагане, в резултат на конвертирането на огромните валутни доходи в ренминби на форекс пазара, входящите капиталови потоци все още създават напрежение в икономиката с нарастване на паричното предлагане и изострянето на инфлацията.

Ролята на валутните резерви също така зависи от това - дали чуждите централни банки ще оценят за печеливша стратегия инвестирането на излишъците си в активи, емитирани от страната на резервната валута. За чуждестранните банки се откриват възможности за инвестиране, ако страната на резервната валута е в активна позиция. От гледна точка на платежния баланс страната-емитент на основната резервна валута е необходимо да поддържа дефицит в търговската си сметка, за да осигурява с ликвидност световната икономика¹⁴. Страната на резервната валута е склонна да емитира ценни книжа, в които да инвестират нерезидентите.

Двупосочното движение на огромни суми е особено важно за ролята на резервната валута. Отговорността на страната емитент на ключовата резервна валута нараства в условия на световна криза, както това се случи през последната. Федералният резерв, например, беше необходимо да интервенира бързо, за да предотврати евентуален срив в световната валутна система¹⁵.

Развитието на търговския баланс на Китай през последните години и на официалния пазар на ренминби, както и пазарите на другите валути, предполага изменение в качествената структура на форекс параза - еднопосочният поток оказва натиск към повишаване стойността на китайското ренминби. Не след дълго двупосочното движение на форекс пазара се очаква да бъде категоричната промяна в международната парична позиция на китайската валута. По този начин се улеснява по-активното възприемане на международната роля на китайската валута¹⁶.

¹⁴ Zhang, Y. „Global economic imbalances, the financial crisis and international monetary system reform”, in “Rebalancing the Global Economy”, Collignon, S. et al (Eds), Gutersloh: Bertelsmann Stiftung, 2010.

¹⁵ Цит. по Plasschaert, Sylvan, The Renminbi on the Internationalization Trail, ECIPE Working Paper, No.01/2012.

¹⁶ Mziad, Samar and Kang Joong Shik, “RMB internationalization: onshore/offshore links”, BIS, Working Paper WP 12/133, 2012.

В тази посока на разсъждения си струва да се отбележи, че някои страни, като Малайзия, Република Корея и Норвегия вече са започнали да инвестират валутните си резерви в ренминби.

Разбира се, все още доста предстои пред китайското ренминби до превръщането му във валута със статут на широко използвана резервна такава. На Китай предстои да развие на първо място широк и достатъчно добре диверсифициран финансов пазар, на който централните банки безопасно да инвестират валутните си активи.

Изследователи¹⁷ смятат, че частично ерозията на щатския долар се дължи на нарастващата интернационализация на китайското ренминби.

„Силата на валутната конфигурация никога не е статична. Валутната конфигурация предсказуемо еволюира в хармония с развитието и падението на нациите. Ако се приеме, че световната валутна система е постоянно-еволюираща олигополна структура, изглежда невъзможно да се появи насрещна сила, която да постави на изпитание позициите на щатския долар.“¹⁸ Пишейки тези думи нобеловият лауреат Мундел има предвид еврото. Без съмнение, мисълта на Мундел може да се адаптира към настоящите отношения между щатския долар и китайското ренминби.

От средата на 90-те години на миналия век МВФ съветва Китай за въвеждане на пълна конвертируемост на валутата си, на фона на все по-усложняващия се финансов свят с ясно изразената си нестабилност. На монетарните власти все по-трудно става да управляват влиянието на нетните капиталови потоци под формата на преки чуждестранни инвестиции върху паричните агрегати.¹⁹ Китайската валута е подложена на натиска на вносната инфлация - по този начин се потвърждава максимата на Мундел за невъзможното триединство - свободното движение на капитали, автономната парична политика в комбинация с фиксиран валутнокурсен режим. Възниква също така въпросът - от интерес ли ще бъде за Китай да поддържа прекалени валутни резерви, инвестирани в ниско доходни ценни книжа и деноминирани в щатски долари.

Целта обаче на китайските монетарни власти е нарастване международната роля на китайското ренминби, както и постигането на пълна конвертируемост в средносрочен период. Това се доказва от последователните стъпки на паричните власти в използване на китайската валута в международните разплащания и финансови транзакции.

Постигането на пълна конвертируемост на ренминби не е лишено от риск, както и от нуждата за по-нататъшна модернизация на финансовата система на Китай. Все още модерната пазарноориентирана финансова система е в своя зародишен период.

¹⁷ Цит. по Plasschaert, Sylvan, The Renminbi on the Internationalization Trail, ECIPE Working Paper, No.01/2012.

¹⁸ Mundell, R., „Currency Areas, Exchange Rates and International Monetary Reform”, in Salvatore et al (Eds) The Dollarization Debate, Oxford University Press, 2003.

¹⁹ Ma, G and McCauley., „Do China’s capital control still bind? Implication for monetary autonomy and capital liberalization”, BIS Working Paper n.233, August 2007.

Очаква се пълната конвертируемост на китайското ренминби да бъде скоро. Държавната информационна система на Китай Синхуа²⁰ оповестява правила, по които да се извърши въвеждането на пълната конвертируемост на китайската валута.

Освен утвърждаването на китайското ренминби като една от водещите валути в бързоразвиващото се световно стопанство се цели осигуряването на по-евтино финансиране за местните компании от офшорни източници.

Народната Банка на Китай е позволила на работещите в Зоната за Свободна търговия (Pree Trade Zone - PTZ) в Шанхай да откриват сметки за офшорни инвестиции. Освен облекчаване на рестрикциите върху паричните потоци, банката е поставила основите и на значителни реформи. Зам. директорът на Шанхайската Зона за свободна търговия Дай Хайбо, обявява в пресата намеренията за прилагане на финансовите реформи и в останалата част на Китай до м.септември т.г., когато ще се отбележи годишнината на Зоната.

Според видния китайски икономист Ку Хонгбин²¹ в пакета от реформи, финализиран на третия пленум на ККП през ноември 2013г., Китай прилага трипосочен подход за интернационализацията на китайската валута: разширяване ролята на валутата при сетълмента във външната търговия (смята се, че юанът изпреварва еврото и заема втора позиция след щатската валута); стимулиране използването на ренминби в задгранични инвестиции и развитие на финансови центрове на ренминби.

Същевременно Китай се съобразява с грешките, допуснати в другите страни. Освен отварянето на търговската сметка много по-рано от капиталовата, с цел предотвратяване на всякакви рискове при либерализирането на втората, реформите ще бъдат тествани първо в Шанхайската зона за свободна търговия²².

Весела Йорданова Тодорова е доктор по икономика, доцент в Университета за национално и световно стопанство. През 2007г. защитава дисертационен труд на тема "Валутният курс - ключов проблем на Световната валутна система". От 2008г. е главен асистент, а от октомври 2011г. е доцент в катедра "МИО и бизнес". Академичните ѝ интереси са в областта на международните финанси, финансирането на международната търговия и финансовите кризи.

Автор е на монографията „Финансови кризи - история, еволюция и теория“, претърпяла две издания - 2010г., 2014г., и на учебното пособие „Финансиране на международната търговия“, 2002г. Съавтор е на учебниците „Финансиране на международната търговия“, 2009г. и „Финанси на международната търговия“, 2014г.

2003-2009г. е главен експерт в Комисията за финансов надзор, помощник на член на Комисията. Пише стихове. Има издадени три стихосбирки.

²⁰ Golovtchenko, Victor, "Full Chinese Yuan Convertibility within Shanghai FTZ" by June, Posted on March 26, 2014 in General, Institutional Forex Comments.

²¹ Hongbin, Qu, „Renminbi: the world's next reserve currency“, www.hsbc.com/news-and-insight/2014/rmb-next-reserve-currency

²² Очаква се Шанхайската зона за свободна търговия да се окаже достатъчно успешна във финансовите реформи, както това се случва при учредяването на Новата Пудонг Зона през 90-те години на миналия век или при влизането ѝ в Световната търговска организация през 2001 г.

Защо България трябва да се откаже от целта за ускорено присъединяване към еврозоната

Проф. д. ф.н Кръстьо ПЕТКОВ

Резюме

В рецензията преобладава преди всичко аналитичния и полемичен дух, тъй като на дневен ред в еврозоната все повече се срещат бодлите, а по-малко розите от сегашното ѝ битие. В еврозоната се зародиха концепции и препоръки, които умножиха трудностите. На ЕЦБ не беше възложена онази роля в провеждането на лихвената и монетарна политика, която играе ФЕД в САЩ. Лидерите, които стоят начело на ЕС, увлечени от идеята за свободния пазар, забравиха, че той не е перфектен механизъм за предотвратяване и отстраняване на периодичните макроикономически стресове. Нещо повече, водещите държави на ЕС – преди всичко Германия – се обърнаха с лице към отречената след 2008 г. неолиберална доктрина. Същата, която под надзора на МВФ и Световната банка причини 25-годишно забавяне на държавите от африканския регион; която насочи прехода в страните от постсъветската зона в погрешна посока, предизвикала масово социално недоволство.

Ключови думи: еврозона, предимства, недостатъци, бъдеще

1. Why Bulgaria should give up its goal of accelerated joining the eurozone?

In the review, the analytical and polemical spirit is prevailing predominantly, as at eurozone's present existence the thorns are becoming more common on its agenda than the fewer roses. Some concepts and recommendations appear, that obviously multiply the difficulties in the eurozone. The European Central Bank /ECB/ has not been given the role of implementing the interest and monetary policy that the Fed plays in the United States. The EU leaders, driven by the idea of a free market, have forgotten that it is not the perfect mechanism for preventing and eliminating periodic macroeconomic stresses. Moreover, the leading EU countries - above all Germany - have faced the neo-liberal doctrine, which has been off-cast after 2008. The same doctrine, which, under the supervision of the IMF and the World Bank, caused a 25-year delay of the Africa regional development; which pushed the post-Soviet countries' transition in a wrong direction, which became the reason for mass social discontent all over the world.

Key words: eurozone, advantages, shortcomings, future.

Нобеловият лауреат проф. Джоузеф Стиглиц публикува най-новата си книга „Еврото: Как общата валута заплашва бъдещето на Европа“. Монографията излиза осем години след началото на глобалната криза – бедствие, което беше предсказано от автора и група независими макроикономисти достатъчно рано, за да се вземат превантивни мерки за смекчаване на шоковете. Както е известно, управляващите елити в САЩ и Европа

пренебрегнаха предупрежденията, стартът на кризата ги завари неподготвени, обричайки ги на панически контра-мерки със съмнителна ефективност, коментира за БГНЕС проф. Кръстьо Петков, председател на Съюза на икономистите в България.

Днес Стиглиц предупреждава, че Европа е на път да изживее т.нар. изгубено десетилетие. Според нобелиста, в основата на веригата от проблеми стои еврото: сгрешено като концепция; некомпетентно приложено в групата от 19 държави, членове на ЕС – с очакването, че ще донесе просперитет и работеща солидарност; превърнало се в идея-фикс за стратезите на Валутния съюз и в инструмент за трупане на прекомерни дългове.

По-долу предлагам обзор на последните две публикации на проф. Стиглиц, както и коментар, базиран върху свободния /съкратен превод, който направих на статиите, поствани в интернет сайтове/. В тях видният макроикономист резюмира своите анализи и изводи, отправяйки препоръки към десижънмейкърите на европейската общност. Те са валидни и за България, в която периодично група неолиберални активисти повдигат въпроса за ускоряване на членството в еврозоната. И това се случва наред незапомнената криза, в условия на разпад на паневропейската финансова конструкция, погрешно построена върху еврото като валутна и монетарна основа за постигане на висок икономически интегритет в общността.

Еврозоната е сгрешена още при раждането!

Очакванията, че въвеждането на еврото ще продуцира просперитет и работеща солидарност не се потвърдиха, пише проф. Стиглиц. Фактите са общоизвестни: в повечето държави от еврозоната макроикономическите показатели през 2015 г. са по-ниски от тези през 2007 г.; част от членовете на еврозоната изпаднаха в продължителна рецесия, безработицата сред младежите расте. Икономическите трудности предизвикаха политически усложнения. Разделението между лявото и дясното се засили, водейки до перманентна конфронтация между екстремните им крила. Евроскептицизмът и икономическият национализъм доминират. Националната държава е в криза. В крайна сметка, под въпрос е бъдещето на целия Европейски съюз.

Сред набора от фактори, които задълбочиха политико-икономическата криза, фундаментално значение има еврото: форсирано въведено без система от подкрепящи институции, които биха улеснили функционирането на естествените различия в региона. Така, вместо да следват маршрута, очертан от държавите основателки на Съюза при подписването на Римския договор, и вместо да използват благоприятната ситуация след края на Студената война през 1989 г. за превръщане на общността във водещ глобален социално-икономически фактор, с висок конкурентен потенциал и увеличаващо се материално благополучие, стратезите на интеграцията лансираха проекта за Валутен съюз (Договорът от Маастрихт през 1993 г.)

Аргументите на инициаторите на този проект бяха, че чрез него се осигуряват не само конкурентни предимства за разширяващата се европейска икономическа общност, но и ускорена политическа интеграция между държавите. Нето едната, нито другата цел беше реализирана. Обратно, разделението между държавите се задълбочи, старите навици на противопоставяне между севера и юга са възродиха, спомените за ролята на Германия във войните оживяха.

Причината за всичко това е еврото, сбъркано още при раждането, заключава Джоузеф Стиглиц. То не успя да овладее и балансира икономическите различия между страните и да улесни изхода от кризисни ситуации, когато те възникнат в резултат на погрешна национална политика. Просто липсваха институции, които да изпълняват такива коригиращи функции.

В еврозоната се зародиха концепции и препоръки, които умножиха трудностите. На ЕЦБ не беше възложена онази роля в провеждането на лихвената и монетарна политика, която играе ФЕД в САЩ. Лидерите, които стоят начело на ЕС, увлечени от идеята за свободния пазар, забравиха, че той не е перфектен механизъм за предотвратяване и отстраняване на периодичните макроикономически стресове. Нещо повече, водещите държави на ЕС – преди всичко Германия – се обърнаха с лице към отречената след 2008 г. неолиберална доктрина. Същата, която под надзора на МВФ и Световната банка причини 25-годишно забавяне на държавите от африканския регион; която насочи прехода в страните от постсъветската зона в погрешна посока, предизвикала масово социално недоволство.

На този фон Германия постига икономически успехи, но само в сравнение с другите национални икономики в Европа. При това положение може би е естествена реакцията, която се получи в разгара на кризата: като виновници на неудачите бяха нарочени жертвите, пострадали от погрешните стратегии и политики в Еврозоната. Случващото се в Гърция е илюстрация на подобна оценка; Брекзит е другото доказателство, че ЕС преминава от криза към разпад. Тук пролича основният недъг на механично сглобения ЕС: председателят на ЕК Жан-Клод Юнкер (архитектът на данъчните измами в Люксембург), се опита да наложи санкциите като инструмент за компенсиране на щетите от излизането на Великобритания от общността.

Каква реакция, възкликва Стиглиц! Да не се възползваш от предимствата и богатата на обединена Европа, които са повече от загубите, а да разчиташ на страха. И продължава: един от първите уроци в икономикса е, че миналото е минало. Еврото не е край сам по себе си; умело менажирано, то може да помогне да се възстанови растежа и да се постигне отново споделен просперитет. Условия за подкрепа на такава реформа има – както сред политиците, така и от страна на младите поколения, чиито гневни представители маршируват по улиците и площадите на европейските градове, протестирайки срещу упорството, безотговорността и егоизма на управляващите елити.

Разделеното евро може да е решението!

С тази реплика проф. Стиглиц отправя предизвикателство към прогресивните сили в Евросъюза с нагласи и планове за радикална реформа. Какво има предвид авторитетният автор на новия бестселър „Еврото“? На първо място, стартовата преоценка би трябвало да започне с въпроса: къде сгрешихме, преди да се търси отговор на следващото питане: какво може да се направи? Стиглиц отхвърля ширещият се възглед, че заради поредицата от грешки на политическите стратегии, каквито са например прекомерният остеритет и калпаво проектираните структурни реформи, на мястото на еврото трябва да дойде нещо съвършено друго. Щом еврото е негодно по рождение, било е неизбежно, че елиминирането на двата механизма за адаптиране –

лихвения процент и валутния курс – без да се заместят с нещо друго, макро-приспособяването ще е изключително трудно.

Като прибавим към това, че централната банка е с мандат да се фокусира върху инфлацията, при ограниченията в държавите от гл. т. на фискалния дефицит, резултатът неминуемо ще бъде висока безработица и БВП систематично ще е под производствения потенциал на националните икономики. Като добавка при интензивното вземане на заеми във валута, която не е под техни разпоредби, кризите са предсказуеми. На второ място, работещата алтернатива е: превръщане на номиналния обменен курс в приспособяващ се реален курс – позволявайки например цените в Гърция да паднат, съотнесени към цените в Германия.

Някой може и да мечтае гръцката производителност да расте по-бързо от тази в Германия, като алтернативен начин за “adjusting”, но никой не каза как да се постигне това. Същото се отнася за Испания и Португалия. Така че препоръките на т.нар. „Тройка“ не ще постигнат търсеното приспособяване в реалния валутен курс.

Промените в правилата, за да се направи еврото работещо средство в икономически смисъл, са малки. Имат се предвид общ банков съюз, общо осигуряване на депозитите, правила за намаляване на търговските излишъци; евробондове или друг механизъм за мутюализация на дълга. Що се отнася до монетарната политика, тя би трябвало да се фокусира върху заетостта, растежа и стабилността, а не само върху инфлацията. Тези валутни инструменти са свързани от много време с рецесията и депресията, където дадена национална валута и фиксирана релативно към друга.

Общата валута не е необходима нито достатъчна, за да продължи икономическото и политическото сътрудничество. Краят на общата валута няма да отбележи край на Европейския проект. Важно е да се постигне гладък преход въвн от еврото, вероятно придвижвайки се към “euro-flexible” система (гъвкава евро-система), със силно северно и по-слабо южно евро. Нищо от това няма да е лесно.

Най-големият проблем ще продължи да бъде легитимността на дълга. Най-лесният начин за решение е да се ре-деноминират всички европейски задължения в юноевропейски дългове. С придвижването към дигиталната икономика, модерните технологии улесняват мрежата от пазарно-базирани реформи, като едновременно се постигат трите цели: пълна заетост, търговски баланс и фискален баланс, чрез кредитни дейности е електронни жетони/символи. Общата валута беше замислена като средство за постигане на един край. Тя обаче се превърна в край за себе си – който минира много по-фундаментални аспекти на Европейския проект, генерирайки разделение вместо солидарност. Един мирен развод – като относително безопасен край на еврото, създава предпоставки да се конституира гъвкавата евросистема, която да възвърне Европа на просперитета. Може да се наложи Европа да изостави еврото, за да спаси Европа и Европейския проект!

Необходим послеслов

Убеден съм, че новата теоретико-аналитична книга на проф. Джоузеф Стиглиц няма да се посрещне като утопия, нито като разрушителен сценарий. Не съм сигурен дали иновативната и прагматична идея, която лансира нобелистът ще бъде оценена в България от когото трябва – отговорните държавни институции, в чиито предметно поле влиза европейското членство на България (роля, която в никакъв случай не се свежда до стриктно прилагане на генералния курс, зададен от Брюксел).

Днес много повече се цени нагласата за радикални реформи, която вече се формира в други източноевропейски държави: Чехия, Унгария, Полша, Словакия. Въпреки това си заслужава да се следи полемиката, която инициира неуморно проф. Стиглиц. Това е и причината да предложа на читателите си горния подробен превод-обзор на най-новите тези и идеите, които обосновава нобеловият лауреат. Едно е сигурно, че част от икономическия и политическия интелектуален елит у нас не изостава от международния дебат за бъдещето на ЕС. Следователно – за бъдещето и съдбата и на България. Надявам се, че след предстоящото публикуване на книгата на проф. Стиглиц на български език, този дебат ще се пренесе и на наша почва, вкл. с участие на управляващите.

Б.р. Светла му памет на Професора! Този анализ-рецензия бе направен малко преди да ни напусне. И докрай защитава позицията си: еврозоната предизвика разделение, а не единодействие. И ако еврото пречи на Европа, тя трябва да се раздели с него!

Процесът на глобализация има положително икономическо въздействие

Проф. д-р Ганчо ГАНЧЕВ

Резюме

Статията третира въпросите с интензивното нарастване на някои борсови индекси, свързани с финансово-паричната система. Това може да бъде първопричина за образуването на нов финансов балон, който пък да предизвика поредица от кризи. сегашният етап на развитие на глобалната икономика е свързан с едно разслояване, което е по-скоро вредно. Трябва да се вземат мерки за ограничаване на този процес.

Ключови думи: разслояване, забогатяване, глобализация

The process of globalization has a positive impact.

The article deals with the intensive growth of some stock-market indices related to the financial and monetary system. This could be the root cause of formation of a new financial bubble that could a series of crises. The current stage of the global economic development is linked to a stratification, which is rather detrimental. Steps must be taken to limit this process.

Key words: stratification, enrichment, globalization

Богатството на милиардерите се измерва със стойността на акциите, които те притежават, но има една пряка връзка със състоянието на капиталовите пазари. След световната финансова криза, заради политиката, която провежда ФЕД – на ниски лихви, макар тя вече да започва да се коригира, както и стимулирането на капиталовите пазари от страна на Европейската централна банка, може да станем свидетели на формирането на нов финансов балон.

Има процес на интензивно нарастване на някои индекси, свързани с парично-финансовата система и капиталовите пазари при забавено икономическо развитие. Това навежда на мисълта, че се формира нов финансов балон, който може да доведе нови кризисни явления.

Как се движат световните икономически и социални процеси на фона на растящия брой на милиардерите, които по данни на Forbes са вече 2043.

Знае се, че финансовите пазари минават през такива периоди на финансови балони и в последствие на криза. Американският финансов пазар отбеляза върхове. Индексът DJI надмина 20 хиляди пункта, което е безпрецедентно.

Това се отразява върху богатството на милиардерите. Особено интересен е примерът на Уорън Бъфет, вторият по богатство, който инвестира в тези пазари, и чието богатство се дължи пряко на особената му стратегия в областта на тези активи. Така, че сегашният етап на развитие на глобалната икономика е свързан с едно разслояване, което е по-скоро вредно.

По този въпрос, много интересен е фундаменталният труд на френския икономист Тома Пикети „Капиталът през XXI век“, който акцентира именно върху това задълбочаване на разслояването и концентрирането на богатството сред все по-ограничен кръг хора, а това има негативно въздействие върху цялостните темпове на развитие на световната икономика. Трябва да се вземат мерки за ограничаване на този процес, например каквато е политиката на международните финансови институции - Световната банка, ООН и ЕС, в областта на борбата с бедността, които през последните десетина-петнадесет години акцентират върху намаляване на крайната бедност.

Процесът на глобализация, включително и разширяване дейността на транснационалните компании и създаването на работни места в относително по-бедните страни, има положително въздействие. Основната причина за намаляване на крайната бедност се дължи на Китай. През последните 20 години страната мина от състояние на крайна бедност към по-добри средни доходи. Прогрес се очертава и за Индия. Но за съжаление икономическото състояние в Африка на юг от Сахара се влошава, въпреки че някои от страните там намират свой модел на икономическо развитие с внедряване на нови технологии.

За икономическата политика, реиндустриализацията и ролята на държавата

д-р ик. Петър НЕЙЧЕВ

Резюме

В ситуацията, в която се намира България, с изключително бавна и слаба акумулация на собствен капитал във фирмите, с рязко ограничен и твърде труден достъп за тях, както до банков капитал, така и до капитала на международните капиталови пазари, инвестиционният процес може да бъде ускорен само и единствено с прякото и непряко участие на държавата. Колко време следва да мине още, за да се проумее това, което е очевидно от почти две десетилетия. Чуждестранните банки в България не могат и не желаят да допринесат към решаването на капиталовия проблем в България, въпреки че в тях са съсредоточени спестяванията на българския народ. В основата на понятието кредит е идеята за доверие. Очевидно е, че чуждите банки в България, макар и изрично, по повод и без повод да подчертават, че са български банки, нямат доверие към българския бизнес.

Ключови думи: банки, пазари, инвестиции

Abstract:

In the situation Bulgaria is in, characterized by an extremely slow and low accumulation of equity in companies, with a very limited and very difficult access to them, both to bank capital and to the capital of international capital markets, the investment process can be accelerated only by the direct and indirect participation of the state. How long should it take to figure out what has been apparent for almost two decades? Foreign banks in Bulgaria can not and do not want to contribute to solving the capital problem in Bulgaria, although the savings of the Bulgarian people are concentrated in them. The base of the credit concept is the idea of trust. Obviously, foreign banks in Bulgaria, although expressly, emphasize - on occasion and without an excuse - that they are Bulgarian banks, in fact, they do not trust the Bulgarian business.

Keywords: banks, markets, investments

През 1776 г. шотландският морален теолог Адам Смит публикува своята книга „Богатството на народите“, която заедно с Библията и „Капиталът“ на Карл Маркс оказва най-голямо влияние върху развитието на човечеството. В нея той утвърждава, че преследването на индивидуалния интерес и стремежа към индивидуалната полза, разделението на труда и свободната конкуренция са достатъчни предпоставки за осигуряване на благосъстояние, справедливост и социална хармония. Книгата на Адам Смит е пропита с оптимизъм за бъдещето на пазарното стопанство, оптимизъм, който вече в продължение на почти два века и половина не угасва.

Преследването на индивидуалния интерес и стремежът към индивидуална полза се реализира с помощта на инвестиции, на използване на наличен капитал. Следователно, така жадуваните благосъстояние, справедливост и социална хармония могат да бъдат постигнати само с помощта на капитал. Този капитал може да бъде натрупан в процеса на стопанска дейност. Но процесът на натрупване е, като правило, твърде продължителен. Другият източник на инвестиции е заемният капитал. Този заемен капитал може да бъде от вътрешни и външни, частни и държавни източници. В ситуацията, в която се намира България, с изключително бавна и слаба акумулация на собствен капитал във фирмите, с рязко ограничен и твърде труден достъп за тях, както до банков капитал, така и до капитала на международните капиталови пазари, инвестиционният процес може да бъде ускорен само и единствено с прякото и непряко участие на държавата. При това следва да се изтъкне, че ниското равнище на държавен дълг и дава възможност да отговори на тази повеля на времето, без да бъде жертвана финансовата стабилност на държавата.

Държавата може да осигури инвестиционни средства чрез учредяване на собствени финансови институти (банки, инвестиционни фондове, гаранционни фондове) и заеми в чужбина. Следва да се прекрати с достигащата до престъпност наивност, че капиталовият проблем в България може да бъде решен по пътя на чуждестранните инвестиции и средствата от фондовете на Европейския съюз. Без да се реши капиталовият проблем е безсмислено да се говори на икономически растеж и подобряване на качеството на живот.

Колко време следва да мине още, за да се проумее това, което е очевидно от почти две десетилетия. Чуждестранните банки в България не могат и не желаят да допринесат към решаването на капиталовия проблем в България, въпреки че в тях са съсредоточени спестяванията на българския народ. В основата на понятието кредит е идеята за доверие. Очевидно е, че чуждите банки в България, макар и изрично, по повод и без повод да подчертават, че са български банки, нямат доверие към българския бизнес.

Създадената с огромни надежди Банка за развитие се оказва едно „недоносче“ и се е превърнала отдавна в инструмент за задоволяване на интересите на клиентелите на управляващите политически партии. С такава банка не може да се решават проблемите на българското стопанство.

Историята на пазарното стопанство е не само едно непрекъснато усъвършенстване на производителните сили и повишаване на ефективността от използването на производствените фактори. Тя е и една непрекъсната пазарна нестабилност, която е резултат на неправилните инвестиционни решения на отделните участници на пазара. Тези неправилни инвестиционни решения водят до реализация на загуби, до унищожаване на натрупан капитал, което често се съпровожда с прекратяване на съществуването на определени стопански единици, до унищожаването на работни места, до увеличаване на разходите на бюджета за безработните, което на практика е също унищожаване на общонароден капитал.

Ролята на икономическата политика е не да ограничава механизма на конкуренцията, която поне досега е доказала, че е най-съвършената форма на алокация на ресурсите, но да ограничи в определена степен унищожаването на капитал чрез насочването му в сфери на стопанска дейност, които са от интерес не само за отделния индивид, но и за обществото като цяло.

Ако погледнем по-внимателно развитието на бедната на капитал българска икономика през годините на прехода ние ще видим какви огромни за мащабите на страната ресурси (натрупан собствен и заеман капитал) бяха унищожени, само защото, липсваше една базираща се на общонароден консенсус икономическа и социална политика. Проблемът е, че този процес продължава. Политическата дискуссия е фокусирана върху привличане на нови източници на капитал, докато проблемът за неговото унищожаване в резултат на липсваща икономическа политика въобще не се разглежда.

Икономическата политика не е самоцел, а средство за увеличаване на народното богатство и повишаване на благосъстоянието на народа чрез по-ефективното използване на наличния капитал.

България е демократична държава, но разорена, бедна, разграбена, изложена на „бурите“ на глобализацията. Очевидно е, че трябва да се предприеме нещо, за да може чрез целенасочена и обоснована икономическа политика да се създадат условия за висок и устойчив икономически растеж, който да позволи да се ограничи бедността и се създадат условия за висока трудова заетост и достоен живот.

Ограничаването на бедността, повишаването на благосъстоянието на народа не може да бъде постигнато само с хармонизация на българското законодателство с това на Европейския съюз. Необходими са огромни средства, казано на обикновен език, пари. Пари не за потребление, а пари за инвестиции с цел разкриване на работни места. Очевидно необходимостта от намеса на държавата в това отношение напълно се пренебрегва. Създаването на индустрия изисква „жертви“ и тези „жертви“ могат да бъдат понесени само от данъкоплатеца, от държавния бюджет, защото тези жертви не са нищо друго освен инвестиции в „бъдещето“ на нацията.

От началото на прехода досега протича разединение на българския народ с всички произтичащи от това отрицателни последици. Целият политически елит и интелигенцията е погълнато от „вихъра“ на политическите борби. Смяната на управлението не води до промени, а само до формирането на условия за задоволяване на първо място на икономическите интереси на „клиентелата“ на управляващата респ. управляващите партии. Ако се погледне по-внимателно работата на Народното събрание, наблюдателят едва ли може да се освободи от чувството, че една значителна част от неговата работа е да отхвърля направените от предшестващото Народно събрание законодателни инициативи.

Разединението на народа е резултат на социалното разслоение, което драматично намалява социалното сцепление на обществото и способства за натрупването на социално напрежение с всички свързани с това негативни последици.

Гражданското общество утвърждава правата на индивида и на първо място, неговата лична свобода. Но пазарната икономика води до неравнопоставеност на индивидите, до резки различия в доходите, имуществото, в шансовете за професионална реализация на хората и т.н. Човек не трябва да бъде университетски професор, за да види, че доходът от труд в съвкупната новосъздавана стойност намалява за сметка на дохода от капитал, което обрича все повече и повече българи на съдбата на „трудоусти се бедняци“. Напълно изкуствено насадената система на социално партньорство, призвана, както навсякъде по света, да гарантира едно поносимо от гледна точка на икономическата ефективност участие на труда в новосъздаваната стойност, в България не функционира. Т.н. „тристранен съвет“ се е превърнал в една говорилня, а неговите представители прекарват повече време в телевизионните студии, отколкото в разработването на практически решения на съществуващите проблеми.

Неправилно е бедността в България да се свързва само с безработните. Една значителна част от работещите живее в бедност. Това, че този факт не присъства активно в обществения живот на страната, е свързано с една характерна черта на българския характер – неговата необикновена издръжливост по отношение на материалната страна на живота и неговия непоколебим оптимизъм, че нещата ще се „оправят“.

Бедността не може да бъде победена без целенасочена икономическа политика. Това социално явление не може да бъде ограничено от само себе си. 26 години след началото на прехода в България има не малък слой хора, които са недосегаеми от законите, защото държавата все още не може да гарантира на народа правосъдие, силна администрация и независимо общинско самоуправление.

Законът за държавния служител не оправда очакванията за гарантиране на професионалната кариера на държавния чиновник. Всяка нова власт започва своя мандат с „административната метла“, с прогонването на политически неудобните от всички възможни държавни служби.

Протича един трудно обратим процес, известен като „наяждане с власт“, който е автодинамика и се явява сериозна заплаха за устоите на държавата, защото нарушава приемствеността в управлението.

С тъга може да се каже, че една оценка на българския политически живот от преди повече 80 години е валидна и за сегашния политически климат в страната. Партиите са „се обърнали в тесни сбиршица от политикани, свързани с лични интереси, чийто стремеж към властта носи напълно себичен характер. Нито един стрък от управлението не се обсъжда и изследва научно, и затова не могат да излезнат с някакви обмислени и целесъобразни преобразования. Те оставят на чиновниците да преписват чужди закони и правила, без да се държи сметка за нуждите на страна и народ, за приемственост и верижност, нито пък за изработени през вековете народни обичаи и традиции. Със своята непреодолима воля към облагите на властта всяка партия си създава значителни оръдия от службогонци, които насочват агитациите и ръководят изборите”¹.

¹Кепов, Ив. П., История на Княжество България, Издателство Хр. Г. Данов, София 1933, с. 136.

Идеята за реиндустриализацията е обединяваща цялата нация идея. Нейната реализация е възможна само с общите усилия на целия български народ, на всички социални слоеве. Съвременна България е под силното влияние на космополитизма и мултинационалната култура. Една значителна част от участващите в управлението на страната са получили своето образование в чужбина, което не способства за формирането на национални идеали и развитието на патриотични чувства. Идеята за реиндустриализацията може да се реализира, когато тя се превърне в своего рода национален идеал.

Илюзия е да се мисли, че реиндустриализацията на страната може да обхване равномерно всички райони на страната. Очевидно е, че това може да стане само в определени центрове.

Държавата не прави абсолютно нищо за българската индустрия. Не следва да се забравя и пренебрегва фактът, че развитието на българската индустрия както през времето на „първия български капитализъм“ така и през „социалистическия период“ е резултат на силна протекционистична политика на българската държава, нещо което е невъзможно след влизането на България в Европейския съюз и Световната търговска организация. Но с нищо не може да се обясни бездействието на държавата по отношение на насърчаване на индустрията.

Намесата на държавата в процеса на реиндустриализацията съвсем не означава, че с това следва да се толерира утвърждаването на схващането, че държавата е „всемогща“ и в състояние на решава проблемите на общественото развитие.

Годините на прехода са ярко свидетелство за това, че една голяма част от българския народ дава гласа си за този, който представлява властта. Това е свързано с неумиращата надежда, че държавата е единствено в състояние да облекчи материалното положение на обикновения гражданин. Тази надежда, която по една или друга причина си остава в общи линии несбъдната, не е безоснователна. Защото всичко, което се прави през последните десетилетия в сферата на инфраструктурата (нови магистрала и ремонт на съществуващата пътна мрежа), образованието (строителство на нови университетски сгради и училища, ремонт на съществуващите), културата и спорта (нови многофункционални зали за култура и спорт), или с други думи, всичко, което носи белега на прогреса, става с пряката намеса на държавата. Дори и в стопанската област е трудно да бъде направено нещо без намесата на държавата под някаква форма. Когато агитаторите на управляващите ходят по градове и села и обсипват избирателите с обещания, те осъзнават много добре, че тези обещания хващат място, защото народът се надява единствено на държавата. Това е причината една значителна част от населението, което общо взето е аполитично, да дава гласа си за управляващата партия, независимо от нейната идейна платформа. Това е едно от най-големите нещастия в развитието на нашия народ, на нашата държава.

Така или иначе, държавата не може да бъде страничен наблюдател. Българският народ се нуждае от перспектива. Такава безусловно може да бъде високотехнологичната реиндустриализация с перспективата за разкриване на работни места без значителни инвестиции. Тя може да изиграе и ролята на „локомотив“ по отношение на другите стопански отрасли и да създаде условия за развитие на висококачествен хуманен капитал. Именно той ще бъде от решаващо значение за конкурентоспособността на българската икономика в средносрочна перспектива.

Еврозоната: да купиш фабрика на 8 септември?

Стефан ПРОНЧЕВ

Еврозоната и напирането да влизаме в нея като че ли стана любима дъвка на предизборно говорещите кандидати за славата у нас. Не че някой ни е поканил в нея, нещо повече – дори и от така наречената чакалня още ни държат доста далеч.

Еврозоната има нужда от силни и стабилни стопански играчи, тя не е никакъв лазарет, където ще те изправят на крака и пуснат да тичаш по пистата наравно със по-силните и богатите. Силен срыв на икономиката, състоянието ѝ е в диагнозата „будна кома“, която се поддържа основно от „вливанията“ на пари по европроекти, тъй като преките чуждестранни инвестиции /ПЧИ/ особено рязко намаляха през последните години. Периодичните оценки от Брюксел за състоянието на корупцията и съдебната система у нас продължават да са все така нелицеприятни, а нашата съседка по граница и посестрима по съдба Румъния е на път да напусне със злорадство нашата обща тежка и бавна гемия и да се прехвърли в някой по-скоростен коридор.

И да не се мержелее еврозоната в бленуванията на поредните кандидати за славата, нека припомним малко нейното начало и как е подредена къщата, на чиято врата искаме да похлопаме. Макар че засега и в чакалнята не ни канят...

Еврозоната всъщност стъпва здраво на континенталната територия с въвеждането на единната валута в началото на последната на 90-те години от миналия век – от 1 януари 1999 година. Тогава еврото става валутата на над 300 милиона души в Европа. През първите три години то е „невидима валута“ – използва се само за счетоводни цели, например при електронните плащания. Като пари в брой еврото е въведено едва от 1 януари 2002 г., когато то заменя при фиксирани обменни курсове банкнотите и монетите на националните валути като белгийския франк и германската марка. Малко по-късно след колебания и спорове България приема след банковата криза валутния борд и след като се харесахме с дойче марката, а не с долара, премина после в курса 1,96 евро за два лева...

Но не този епизод, а други са сред важните моменти в историята на еврозоната: въвеждането на новата обща парична единица и постепенното ѝ приемане от 19 държави, както и създаването на институция на ЕС, която отговаря за еврото – Европейската централна банка.

Днес евробанкнотите и монетите са законно платежно средство в 19 от 28-те държави членки на Европейския съюз, включително отвъдморските департаменти, територии и острови, които са част от или асоциирани към държави от еврозоната. Тези държави образуват еврозоната. Малките държави Андора, Монако, Сан Марино и Ватиканът също използват еврото въз основа на официално споразумение с Европейската общност. Черна гора и Косово също свободно

манипулират с еврото, но малко по балкански – без официално споразумение. От всички държави членки с изключение на Дания и Обединеното кралство се изисква да приемат еврото /някога/ за своя парична единица и да се присъединят към еврозоната. И една малка подробност като условие: за тази цел те трябва да изпълнят „критериите за конвергенция“. В докладите за конвергенцията се прави оценка на ситуацията във всички държави от ЕС, които не са приели еврото, освен Дания и Обединеното кралство. В Договорите за ЕС за тези 2 държави съществуват „клаузи за неучастие“, които ги освобождават от присъединяване към еврозоната. Въпреки това, ако решат, те могат да кандидатстват за членство в еврозоната, но засега няма никакви индикации от тях да го сторят. Напротив – след Брекзита положително „клаузата за неучастие“ ще важи само за Дания, която поне засега не иска да се разделя със своята първа любов – кроната.

Най-малко на всеки 2 години Европейската централна банка (ЕЦБ) и Европейската комисия разглеждат дали държавите членки извън еврозоната (така наречените „държави членки с дерогация“) отговарят на критериите за конвергенция и следователно са готови да въведат еврото. Всяка една от тях изготвя доклад за конвергенцията, в който излага своите констатации. Докладите се представят на Съвета на ЕС за разглеждане и последващи решения.

ЕЦБ и Комисията могат да изготвят подобен доклад по всяко време по искане на държава от ЕС, която желае да се присъедини към еврозоната. Съветът на ЕС е органът, който решава дали една държава е готова да се присъедини към еврозоната. Съветът приема такова решение след получаване на предложение от Комисията, получаване на препоръка от държавите членки от еврозоната, консултации с Европейския парламент и провеждане на обсъждания в Европейския съвет. Окончателното решение се взема от всички държави — членки на ЕС. В законодателството на ЕС то е известно като „отмяна на дерогацията“. Освен това съветът фиксира неотменимо курса, по който еврото заменя валутата на държавата членка. Съветът взема това решение на основата на предложението от Комисията и след задължителни консултации с Европейската централна банка.

Накрая решението се взема от държавите членки от еврозоната и държавата, която желае да се присъедини към нея, посредством гласуване, което трябва да бъде напълно единодушно в съвета.

Събитията през последното десетилетие показаха, че и доста от членовете от еврозоната не са застраховани от сериозни кризи и финансов колапс: Гърция още се бори да стигне до спасителния бряг, пардон – транш, Испания беше връхлетяна от истинско дългово цунами, строителният балон се спуска и държавата сериозно изпъшка, Италия се чуди как да спаси някои свои банки, Португалия успя да се справи с последиците от кризата, дори стана и привлекателна за много бразилци, които си спомниха за своите португалски корени и сега са в ролята на емигранти в своята прародина...

По тези причини или и по някои ред други някои експерти не са оптимисти за приемането на България в „чакалнята“ на еврозоната. Според тях е хубаво това да стане и рано или късно ще стане. Но икономиката винаги ще има дисбаланси и няма да отговаря на допълнителните критерии, посочени от ЕЦБ за стабилност.

Да, хубаво е да сме част от еврозоната, но по-важният въпрос е, че влизането не е става с това дали искаме или не, а просто друг го решава, Така ме както ножът, така и сиренето са в ръцете на ЕЦБ. И все пак може би е добре да станем част от еврозоната, въпреки, че цената на членството се е вдигнала. ЕЦБ обаче не е допускала никого в последните 10 години във въпросната „чакалня“ и сега никак не се кани скоро да го направи.

В средата на юни тази година председателят на комисията по Икономически и парични въпроси на ЕП Роберто Гуалтиери. изказа подкрепата си за членството на България в Еврозоната, като подчерта, че това е естественият път на страната, тъй като по силата на договора си за присъединяване тя трябва да стане член на Еврозоната и практически е част от Икономическия и паричен съюз (ИПС). Т.е. може да нямаме кой знае какво силно лоби в чужбина, но поне някой чуждестранен евродепутат ни потупва по рамо от време на време, макар че и самият той знае, че нищо не зависи и от него...

И съвсем по нашенски родните кандидати за славата скрито се почесват замислено: Дали кандидатстването за еврозоната /били сме отговаряли на три от четирите основни критерия/ да стане сега и ако стане, няма ли това да бъде все едно да си купиш фабрика на 8 септември 44-та или да се заселиш към горяща къща с намерението да се заселиш там?

An advertisement for efinance.bg. At the top, there is a logo with the text "€тик Финанс" and "€thic Finance" flanking a stylized "€F" symbol. Below the logo is the website "www.efinance.bg" and the text "ЕТИЧНО ФИНАНСИРАНЕ И ЕКСПЕРТНИ ФИНАНСОВИ УСЛУГИ". The main text lists services: "ВСИЧКИ МАСОВИ СМЕТКИ", "ТОК, ВОДА, ТЕЛЕФОН, ИНТЕРНЕТ, ЗАСТРАХОВКИ, ПАРИЧНИ ПРЕВОДИ В СТРАНАТА И ЧУЖБИНА И ОЩЕ МНОГО ФИНАНСОВИ УСЛУГИ МОЖЕ ДА ИЗВЪРШИТЕ БЪРЗО И ЛЕСНО на ЕДНО ГИШЕ!". At the bottom, there is a small image of a family and logos for "Easy Pay" (Парични преводи, Платежни услуги) and another logo with the text "Публикуване на информация". The address "Совдвд, ул. „Гладстон“ №1, Дом на техниката, етаж 1, офис" is partially visible at the bottom.